

CAD BA DHÓBAIR DÓ

AGUS SGEULTA EILE

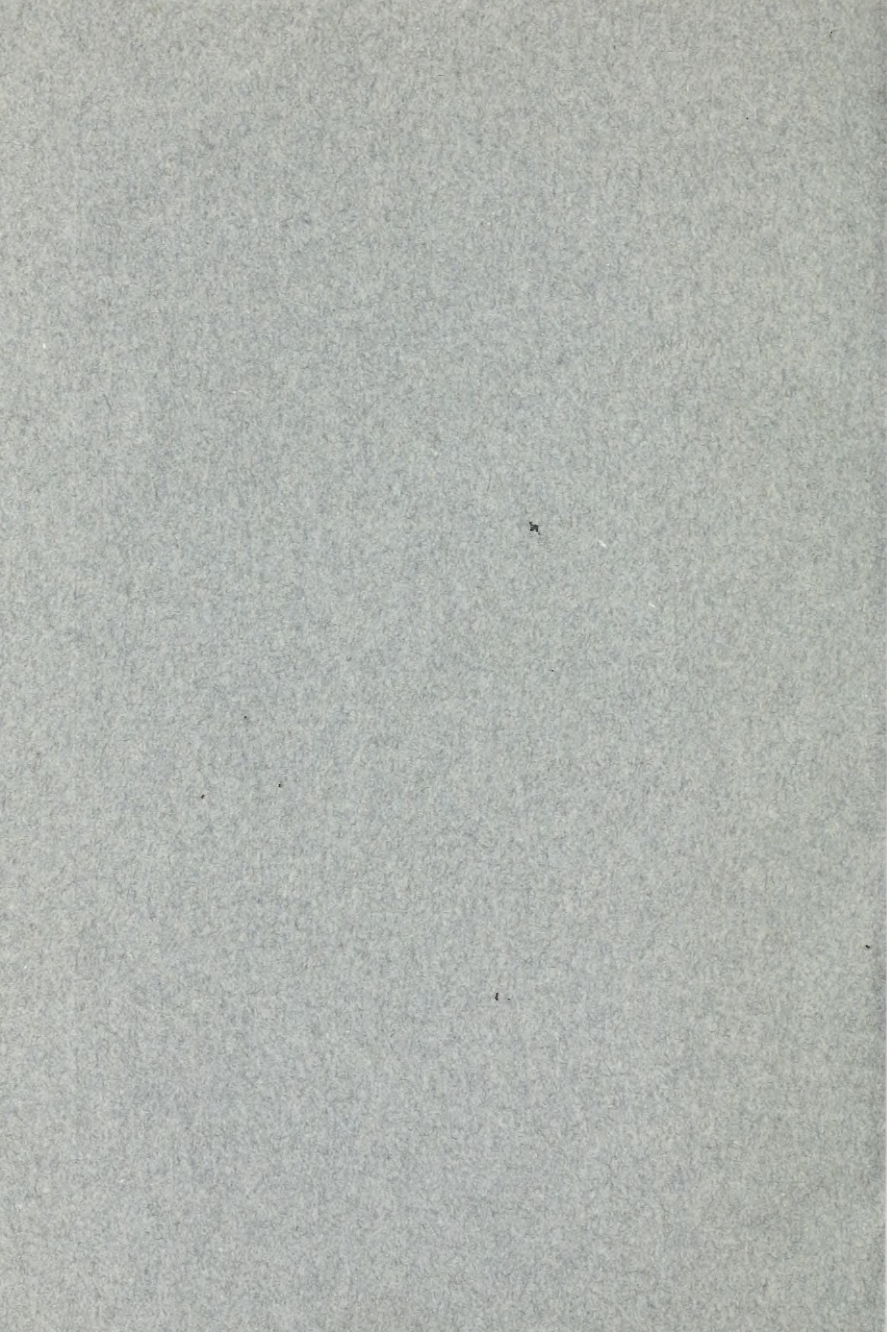
LIAM Ó RINN DO CHEAP

PB

1399

0726

C32

CAD BA DHÓBAIR DÓ

AGUS SGEULTA EILE

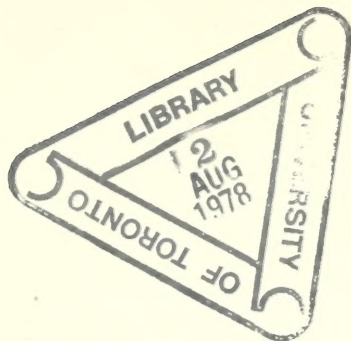
LIAM Ó RINN

DO CHEAP.

BAILE ATHA CLIATH
SEALY, BRYERS & WALKER
d'fhoillsig do Lucht na Ridireachta Liteardha

1920.

SEALY, BRYERS & WALKER,
Clódóiri,
BAILE ATHA CLIATH

NÓTA.

Sidè an leabhar is fearr a cuireadh isteach chugainn mar fheagra ar an achuinge a chuireamair amach tamall maith ó shin. Bheadh sé i gcló fadó mara mbeadh a lán nithe do theacht nár gcoinnibh. Táimid ana-bhaoch desna daoine a dhíol as cóipeana den leabhar roim ré i dtaobh iad a bheith chó foidhneach linn.

LUCHT NA RIDIREACHTA LITEARDHA.

NA SCEULTA.

	Leathanach
I. Cad ba dhóbaire dó ?	1
II. An Bheidhleadóir	9
III. An Caillichín Gránna	22
IV. "For Me and My Girl"	38
V. An Fear a phós sí	45
VI. Ní mar a siltar bitar	56

CAD BA DHÓBAIR DÓ?

I.

“**N**Í gá dhuit a thuille a rádh ina thaobh.”

“Ach”

“Ná feacaidh mo dhá shúil féin tu!”

“Ach éist liom go”

“Ní éistfad; ná deirim leat go bhfeaca thu á pógadh!”

“Ach fan go n-innsead duit!”

“Ní fhanfad! Ní gá dhuit é innsint dom! Tá 's agam cheana é!”

“Ach ba mhaith liom”

“Ba mhaith liomsa go raghfá abhaile. Siné an dorus!”

“Ní imeod as se go”

“Go gcaithfar amach tu! Imig láithreach!”

Agus d'oscail sí an dorus dó. Do thóg seisean a hata ina láimh agus díreach nuair a bhí sí ag dúnadh an doruis air d'iompuigh sé agus dubhairt go feargach fíochmhar:

“Bíodh an diabhal agat!” ar seisean.

“Agus agatsa, leis, a dhuine uasail!” ar sise go séimh agus í ag umhlú dhó go magúil.

II.

NUAIR a tháinig Seán amach fén aer taréis bheith ag seanchus le grá a chléibh ar an gcuma san do thuig sé gurbh uathásach an botún a dhein sé nuair a phóg sé an toice beag ruadh úd sa tsiopa tobac i Sráid an Stáin an oíche roime sin. An ghruag ruadh do mheall é! Agus nuair a chuimhnigh sé ar an ngruaig sin thug

sé a mhallacht uirri go dúthrachtach. Cadé an tiubaiste bhí air gur dhearmhaid sé a chuid saigréidí bheith caitte aige agus é ag gabháil thar an siopa nur ghnáth leis saigréidí cheannach? Cadé an donas a bhí air agus cuimhneamh orra díreach nuair a bhí sé tagaithe chó fada leis an siopa ina raibh an cailín ruadh agus gur leig sé dá cuid gruaige ruadha draoidheacht do chur air?— agus ní chuirfadh mara mbeadh a fhaid a bhí sé ag cuardach a phócaí go léir, an uile cheann riamh aca, don aon rael amháin a bhí aige. Thug san uain don ghruaig ar a draoidheacht go léir a chur i bhfeidhm air. Agus an dá shúil a bhí i gceann an chailín, ba mhaith an chabhair ag an ngruaig iad, i dtreo, nuair a bhí an rael mhí-ádhmharach úd tarraingthe aníos as a phóca aige agus a bhí sé ghá cur isteach sa láimh bhig ghleoite do síneadh amach chuige, gur rug sé greim ar an láimh sin agus gur phóg sé láithreach an béal a bhí iompuithe suas chuige go fonnmhar fáilteach. Cad do bheir dó gan bheith sásta gur bhain sé dhi an tarna póg agus an tríomhadh ceann, agus cadé an diabhal buidhe a bhí ar ghrá a chroidhe go dtáinig sí an treo an uair sin díreach, agus cadé an mí-ádh a thug uirri a ceann d'iompáil agus súil do leigint air le linn a bhéil do dhridim le béal an chailín ruaidh an tríomhadh huair!

III.

SMAOINTE den tsórt san a bhí ag síor-rith timpall ar cosanáirde istig i gceann Sheáin bhoicht agus é ag siúl síos an tsráid taréis dó scarúint leis an gcailín a bhí luaitte leis. Nuair a shrois sé bun na sráide d'iompuigh sé i leith a láimhe clé agus siúd fé dhéin na Carraige Duibhe é. Ní fheidir sé cad a thug an treo san é, ach

dá bhfaghadh sé céad punt air ní fhéadfadh sé stad. Bhí a dhá láimh i dhá bpóca a chóta mhóir aige, agus a cheann leigithe ar aghaidh aige, agus é ag siúl ar mire ; stiúir air agus a dhá shúil mar a bheidis sáitte i rud éigin a bheadh ad iarraidh imeacht uaidh agus eisean ad iarraidh breith air agus ná feudfadh sé é, agus gan aon tsuaimhneas ag na smaointe úd á thabhairt dá aigne i dtreo gur dhó leis go scoiltfadh a cheann. Ag gabháil tré shráid mhóir na Carraige Duibhe dhó do chonnaic sé i bhfad amach uaidh solus mór a chuir oiread áthais air agus chuireadh radharc cathrach Mhecca ar an Mohamadach a thagadh i bhfad chun a dhébhóideacha dhéanamh.

“Báfad é !” ar seisean.

Do ghéaruig ar an gcoisíocht aige ; do shrois sé dorus an tighe ina raibh an solus mór agus siúd suas chun an chúntair é chó mear san gur bhain sé geit as an seana-phótaire do bhí ag ól piúnta ar a shuaimhneas agus súil aige go seolfadh Dia chuige isteach an té do bhronnfadh an tarna ceann air.

“Piúnta,” arsa Seán, agus do leag sé leath-thuistiún ar an gcúntar.

“Leath-ghloine,” ar seisean nuair a bhí an chéad dheoch leigithe siar aige.

“Gloine den fhíon Spáinneach,” ar seisean nuair a bhí an tarna deoch ólta aige. Fuair sé é agus níor dhein sé dhá shlug de.

“Gan rath air !” ar seisean leis féin, “níl sé báitte fós agam.”

“Dhá bhuidéal seampéin !” ar seisean.

Do leath a bhéal is a dhá shúil ar an bhfear freastail agus do thuit an tuimiléir a’ láimh an tseana-phótaire.

“Cad tá ort nó an amhlaidh atán tú bodhar !” arsa Seán. “Leag ansan chugam láithreach dhá bhuidéal den tseampéin is fearr atá agat,” ar seisean.

“Tá go maith, a dhuine uasail,” arsan fear freastail agus do chuaidh sé ag lorg na dighe. Fuair sé an dá bhuidéal agus do leag i bhfianuise Sheáin iad. D’ól seisean ceann aca agus tháinig meidhir air; d’ól sé an tarna ceann agus tháinig ceo ar radharc air agus thug sé iarracht ar chaint a dhéanamh leis an seana-phótaire.

“Dubh . . . stiúsaidhe bligeáird dorus diabhal,” ar seisean.

Taréis na hóráide sin tháinig sé amach agus shiúil sé go mí-stuama anonn godí an tram a bhí taréis stad in aice leis an dtigh tábhairne. Thug an tram isteach i lár na cathrach é. Chuaidh sé abhaile as san ar charra.

IV.

NUAIR a dhúisigh sé ar maidin lar na mháireach bhí pian mór ina cheann. Níor ith sé a bhricfaist. Níor dhein sé ach bualadh amach fén aer láithreach taréis éirithe dhó. Ní ólfadh sé deoch chun leighis. Mheas sé riamh go ndéanfadh meisceoir críochnuithe dhe dá dtugadh sé mar bhéas dó féin “leighseana” d’ól. Chuaidh sé ag obair ach ba dheacair dó a aigne choimeád ar an obair. Níorbh fhéidir dó gan bheith ag síor-chuimhneamh ar an gcailín dubh, agus ba chráitte an cuimhneamh aige é. Uaireanta bhíodh sé ag cur síos ina aigne ar an aimsir bhreá bheadh aige i dteannta an chailín Dé Domhnaig a bhí chuige dá dtuiteadh so is súd amach, ach ní túisce chuireadh an samhlú san áthas air ná mar a thagadh duairceas air arís nuair a chuimhnigheadh sé nár bhaol go dtuitfadh so ná súd amach—ná raibh aon bhreith in aon chor aige ar mhathúnas fháil ón gcailín. Mar sin dó i gcaitheamh an lae go léir: seal fé áthas agus seal fé dhuaireas agus fé bhuairt. Sa deire do bhuaidh an

duairceas ar an áthas aige agus ní raibh sa tsaoghal go léir, dar leis, ach tolamhas. Cadé an mhaith dhom bheith am beathaidh in aon chor ! ” ar seisean leis féin. “ Cadé an mhaith é ! Cadé an mhaith é ! ” ar seisean agus é ag teacht abhaile ar a sé a chlog um thráthnóna an lae sin, agus bhí an chaint sin ag síor-ghabháil timpall ina aigne i gcaitheamh na slí go léir abhaile. Mara mbéadh seana-thaithí a bheith aige ar an mbóthar do raghadh sé amú, mar do shiúil sé mar a shiúlfadh duine a bheadh ina chodla-gan aon rud fheiscint. Cáirde dhó do bhuaile uime agus do bheannuig dó ní fheaca sé iad agus ní lú ná mar a chuala sé iad, agus is beag ná gur leag sé leanbh beag a thárla bheith sa tsli air i lár an chosáin. Cailíní deasa a chuir fáilte gheal na gclaonrosc roimis níor chuir sé suim ionta. Ar theacht abhaile dhó d’ól sé dhá chupa té agus d’ith sé cheithre géarrtha aráin fé mar ba ghnáth leis riamh, agus i gcionn leathuair-a-chluig taréis té, nuair a dhúisigh sé as a mhachtnamh, d’fuarfuigh sé de bhean an tighe canathaobh ná raibh an té ullamh dó.

“ Ár ndó, tán tú taréis é ól,” ar sise.

“ Dar fia,” ar seisean, “ níor chuimhnigheas air sin.” Agus do lean sé ar a mhachtnamh.

V.

CHUAIDH sé amach. Bhí sé fuar dorchá amuich. Ní raibh réalt ná gealach le feiscint ar an spéir. Bhí uaigneas air, agus buairt, agus éadóchas. Dar leis, nuair a chonnaic sé an spéir go dubh dorchá os a chionn, bhí Dia féin ina choinnibh. Níor casadh leis éinne ab aithnid dó. Chuir san tuille uaignis agus tuille éadóchais air. Na daoine chonnaic sé ag siúl thairis, níor dhaoine iad

in aon chor, dar leis, ach scáileana, ní hea ach sprideana, sprideana a bhí ceangailte i gcórthaibh fola agus feola agus nár dheacair na córthaí sin do bhaint díobh—le sáth ó scáin nó le buille chois. Ní raibh ann féin, dar leis, ach sprid den tsórt san, sprid bhuartha chráitte, córtha den tsaoghal, bréan de féin agus de gach ní beo—ní hea ach de gach ní marbh, mar ná raibh sa tsaoghal, dar leis, ach saoghal marbh. Canathaobh ná tréigfadh sé an saoghal san ? Nárbh fhearr dhó bheith ina sprid amuich is amach ná bheith ina sprid a bhí ceangailte le snáthín beag suarach na beathadh de chorp throm ná leigfadh dó a rogha rud a dhéanamh ? Cadé an tslí ab fhearr na bhféadfadh sé éaló leis féin amach as an gcorp san ? Cadé an rud é seo ? An Life ! Uisce ! Uisce breá ciúin mín macánta !—Sea, dhéanfadh san an gnó. Ifrionn ! Teinte ar lic na bpian ! Deamháin mhóra agus píeí géara aca le sáth ann ! Lua beirithe agus piastana urghránna agus boluithe bréan ! Seafóid ! Ráiméis a cheap na sagairt chun daoine bochta choimeád umhal dosna daoine móra ! “Cadé an mhaith do Dhia é ? Nách lú mise i gcúmpraíd le Dia ná an chuil i gcúmpraíd liomsa ? Ní mharbhoínn-se cuil dá geureadh sí tochas ar mo shróin, agus is mó de pheaca é sin am aghaidh-se ná an peaca is mó dtéadfadh an bligeárd is mó a dhéanamh in aghaidh Dia. Níl ann ach seafóid.” “Ach,” arsa guth éigin (cheap sé gur ghuth é), “fuair Sé bás ar do shon ; is mór an deifríocht a dheinean an méid sin.” “Má fuair,” arsa Seán leis an nguth, “níor iarras air é dhéanamh ; níor iarras air me chur ar an saoghal in aon chor ; déanfad súd gan teip.” “Ní dhéanfir, mar táimse at aice i gcomhluí.” “Déanfad,” dfreagair Seán don ghuth, a bhí ag gáirí uime um an dtaca san, dar leis.

VI.

SOIR a bhí sé ag gabháil, ar an dtaobh thuaidh den abhainn. Do chuaidh sé laistiar de cheann desna tithibh úd tré n-a dtiomáintear na beithidhlig chun na loingeas. Ní raibh idir é agus an t-uisce ach ráil. Do stad sé agus do luig sé leis an ráil agus dfan sé ansan ag féachaint amach ar an uisce. Bhí sé ag machtnamh go dian. Le déine an mhachtnaimh do labhradh sé os árd anois agus arís.

Shíl sé go raibh sé ina aonar ach ní raibh. Bhí fear ar an dtaobh thiar de, sa chúinne, píléir mór a tháinig san áit uaigneach san chun gal tobac a bheith aige i ganfhios dá mháighistríbh. Bhí Seán ag caitheamh tobac, leis. Uaireanta do leigeadh sé do shaignréid dul in éag agus tuitim as a láimh. Do lasadh sé ceann eile ansan. Bhí an píléir agus a cheann sáitte amach aige, ag féachaint ar Sheán agus ag éisteacht leis an gcaint ait a chloiseadh sé anois agus arís. Nuair airigh sé an chaint ar dtúis níor chuir sé aon tsuim inti. Bfearr leis aireachas a thabhairt dá phíopa agus bhí sé ag faire sara dtagadh an sáirsint i ganfhios dó. Ach rud éigin dá ndubhairt Seán as a dhian-mhachtnamh, rud éigin ná féadfadh teacht ach a' béal duine bhuile, do chuir sé fhiachaint ar an bpíléir an píopa thógaint amach as a bhéal agus cluas le héisteacht do chur air féin. Bhí snámh maith aige agus do cheap sé, dá bhfanadh sé tamall, go mbeadh leathscéal aige chun a chrógacht do thriáil agus an bonn óir dfáil dá bhárr. Ní puinn de chaint Sheáin a thuig sé. Níor thuig sé as na blúiriacha cainte do shroiseadh a chluasa ach go raibh an t-uisce go breá ciúin agus má bhí sé fuar, féin, gurbh fhéidir anachuid buartha do chur i bhfolach ann. Ba thrua leis an t-ógánach bocht ach dubhairt sé

leis féin gur mhaith an rud chun atharú a chur ar a aigne leigint dó fliuchadh fuar a thabhairt dó féin agus go bhféachfadh seisean chuige ná fágfí ró-thada san uisce é.

VII.

IGCIONN tamaill do tháinig ciúnas ar Sheán. Scur sé den chaint. Ní raibh cor aige á chur de. Bhí sé mar bheadh dealbh mharmair. Fé dheire thiar thall tháinig meangadh gáire ar a bhéal. Ansan do chuir sé scearta mór gáire as.

“Mh'anam ach gur dhóbair dom,” ar seisean os árd.

Bhain an gáire sin geit as an bpíléir. Do thuit an píopa as a láimh. Do leath a bhéal agus a dhá shúil air agus do sháidh sé a cheann amach.

“Cad ba dhóbair duit?” ar seisean.

Bhain san geit a' Seán, ach níor leig sé air gur bhain. D'iompuigh sé go réidh socair. D'iniúch sé an píléir ó mhullach talamh agus lena linn sin do chaith sé uaidh an stumpa saigréid a bhí ina láimh aige. Chuir sé ceann eile ina bhéal; do dhearg sé é; do tharraing agus do shéid lán a bhéil de dheatach suas fé shróin an philéir agus dubhairt go mall righin agus go séimh:

“Ba dhóbair dom an cailín ruadh do dhearmhad,” ar seisean, agus d'imigh sé.

AN BHEIDHLEADÓIR.

I.

RÍL sé dhuine dhéag!" do ghlaoidh stiúrthóir an rinnce in árd a chinn is a ghotha an triomhadh huair. "Éirighidh! Éirighidh!" ar seisean le cuid desna buachaillí a bhí ina suidhe agus gan aon deabhramh orra gur theastuig uatha bheith ag rinnce. "Éirighidh! ná coimeádaidh Peadar bocht ag déanamh ceoil ansan go dtiocfadh pian ina láimh!" ar seisean.

"Dheamhan baoghal air!" arsa duine aca, "ach mar sin féin níor mhisde dhúinn crothadh a bhaint asainn féin." Agus d'éirigh sé sin agus triúr nó ceathrar eile agus thugadar a gcó-rinnceoirí amach chun rinnce leo agus níor bhfada go raibh an t-úrlar lán de bhuachaillí óga agus de chailíní deasa. I Seomra an tSuipeir i dTigh an Tiarna Mhéara oíche sheaca gheimhridh i ndeire na bliana 1915 a bhí an rinnce ar siúl. Bhí Peadar ansúd in aice an phianó—Peadar Ó Conchubhair—agus é ag seinm an bheidhlín dóibh chó meidhreath san gur dhó le héinne le féachaint air ná raibh aon mhairg riamh air agus gur chun áthais a chur air féin agus ar gach éinne a theangóch leis a cuireadh ar an saoghal é. Peadar Ó Conchubhair a ainm is a shloinne ach is annamh a tugtí aon ainm air ach Peadar Bocht ón uair a loiteadh a leath-chos air deich mbliana roime sin. I gan fhios don tsaoghal, ámh, do ghoilleadh sé go mór air é bheith bacach. Cé gur mhór an chabhair dó bataí croise, ní leigfadh an náire dhó iad d'iompar—nó leigint dóibh-sean eisean d'iompar. Bfearr leis aon bhata amháin a bheith aige, bata maith téagartha, an sórt bata ba mhaith le duine bheith aige i lár cath sráide, agus

bhí a lithéid sin de ghráin aige ar an mbata san go gcuireadh sé as a radharc féin agus as radharc cách é gachaon uair a shuidheadh sé. Ní hé sin féin ach do cheileadh sé an chos bhacach, leis, chó maith is dféadadh sé é. Is beag duine ná tugadh fé ndeara na cleasa beaga san, ach bhí cion ag gach éinne air agus trua aca dhó, agus ní leigidís éinní orra. Bfearr le Peadar, ámh, lúth na coise agus a bhfuath aige, bíodh is gur thuig sé a ndea-chroidhe agus go raibh sé baoch díobh mar gheall air. Do ghoilleadh an trua air. Nuair a thagadh cailín deas ag caint leis—agus is mó cailín deas a dheineadh é, mar fear deabharthuíl soineanta ab ea é agus a theanga chó maith chun cainte is bhí an chos bhacach go hólé chun é iompar—nuair a bhíodh cailín deas ag caint leis chíodh sé an scamall beag, chío beag san ná feiceadh éinne é ach é féin, chíodh sé an scamall beag a thagadh ar an ngnúis áluinn ghealgháiriteach nuair a leigeadh an cailín súil ar an geois bhacaig, agus do ghoineadh an scamall beag san sa bheo é. Ba chuma an scamall san, dar leis, nó an cailín a bheith á rádh leis: “ dá mhéid cion agam ort agus da mhéid trua agam duit ní bhfuighinn ionam mo chroidhe ina iomláine do bhronnadh ort choíche; ní mór dom seachaint sara leigead don chion san bheith ró-mhór.”

Nuair a stad an rinne do stad an ceol agus tháinig scata beag cailíní ina thimpall agus do cuireadh in aithne dhó cailín ná feaca sé riamh roime sin—Nuala Dhonn Chúndún—girrseach bheag éadtrom néata thapaidh ná feictí ar a gnúis choíche ach tosach nó meadhon nó deire gáire. Dfan sí cúpla nómat ag caint le Peadar taréis imeacht don chuid eile. Thaithn a cuid cainte leis go mór. Ní fheaca sé fiú scáile an scamail uirri faid a bhí sí ina fhochair agus tháinig dóchas beag isteach ina chroidhe.

II.

“**U** AIGNEAS ! Uaigneas !! Síor-uaigneas !!! Saoghal gach lae mar a chéile, gan súil le hatharú choíche ! An rud a dheineas indé do dheineas arís indiu é agus déanfad amárach arís eile é. Sin mar a bhí riamh agus mar a bheidh go deire na scribe. Uaigneas orm i gcuideachtain agus uaigneas orm nuair a bhím am aonar ! Agus má thagan an troid, agus is dócha go dtiocfadh i gceann cúpla mí eile, imeoidh Cormac uaim, an t-éinne amháin a bhí riamh agam chun mo rún a leigint leis. Is aoibhinn dó ! Beidh scartha aige leis an saoghal ach caithfadsa fuireach anso ina dhiaig. Sea, an chos so, atá ag coimeád gach aoibhneas saoghalta uaim, coimeádfa sí aoibhneas an bháis uaim, leis. Dá mbeadh—dá bhfaghainn—ach ní fearr bheith ag caint air : níl aon ghnó de bhacach ag lucht airm. Ní fhéadfinn siúl, agus caithfad fanúint sa bhaile faid a bheid siad san ag dul fé dhéin an bháis ná teastuighean uatha.”

Do stad Peadar i lár a mhachtnaimh mar d'airigh sé an dorus mór dá oscailt, agus bhí 's aige gurbh é Cormac a bhí ann, Cormac, dob aondritháir agus dob aon-chomráduidhe dhó.

“Cad tá ort ?” ar seisean nuair a tháinig Cormac isteach agus saothar air agus loinnir áthais ina dhá shúil.

“Ca bhfuil an gunna úd ?” arsa Cormac.

“Tá sé san áit ina mbíon sé i gcomhnuí,” arsa Peadar, “ach cad do bhain duit.”

“Píoc !” arsa Cormac agus é ag dul anonn chun na háite ina raibh an gunna. “Píoc ar domhan, ach gur airigheas cúpla focal anocht a chuir áthas orm. Is amhlaidh a bhíos sa tigh lóistín úd is eol dúinn araon, ní hea ach is amhlaidh a bhíos ghá fhágaint. Bhíos laistiar den chruitín sa halla ag cur mo chóta mhóir umam,

nuair airigheas Seán mac Diarmada á rádh le fear an tighe gur bhfearra dhó dóthin trí lá de bhiadh do thabhairt leis ar an bpárad ar maidin amárach mar, dá maireadh sé, nárbh ealaí dhó bheith ina throsgadh."

"Agus b' ionann san is a rádh. . . ."

"Gur mhithid domhsa dul chun faoistine, rud a dheineas sara dtánag abhaile."

Do chrom Cormac ar a chóir chogaidh go léir do chur i dtreo ansan. Do chabhruig Peadar leis agus isiad a blí go broidiúil godí n-a dó a chlog maidin Domhnaig Cásca 1916.

III.

NUAIR a chonacadar an fógra sa phápear maidin Dé Domhnaig ná beadh párad ná máirseáil ann ní fheidir siad cad ba bhun leis. Thuigeadar go raibh ní éigin bun os cionn agus thugadar cuid mhaith den lá ag cur an scéil tré chéile ach ba bheag an mhaith dhóibh é. Chuadar isteach i lár na cathrach um thráthnóna. Do bhrathadar mar a bheadh rud éigin san aer, rud éigin a chuir in úil dóibh go raibh obair éigin ar siúl i ganfhios dóibh. Ní raibh oiread is aon phléir amháin le feiscint. Cadé an brí a bhí leis sin? Go raibh eagla ar mhuintir an Chaisleáin, nó go raibh chun na dtithe do chuardach agus taoisig na n-óglách do ghabháil? Ansan do chonacadar Arm na Cathrach línithe timpall Shéamais uí Chonghaile lasmuich de Halla na Saoirse. "Beidh Parliament Shasana cruinnithe i rúntionól Dé máirt seo chugainn," arsa Séamus, "agus cloisfid siad scéal ansan ná taitnídh leo. Maidir linne, is saighdiúirí sinn dáiriribh feasta. Raghmid isteach sa Halla san anocht agus fanfimid ann, gach fear ina ionad féin, agus an té a thréigfidh a phost cuirfar chun báis é." Rud éigin den tsórt san agus a lán rudaí nach é isea adubhairt Séamus Ó Conghaile sara ndeaghaidh an t-arm isteach sa halla.

“Ní fheadar cadé an fuadar atá fútha,” arsa Cormac.

“D’airigheas cúpla uair,” arsa Peadar, “go raibh casaontas idir Arm na Cathrach agus na hÓgláig. Béidir gurb amhlaidh a theastuighean ó Shéamus agus ón gcuid eile aca an troid a chur ar siúl agus na hÓgláig a tharang isteach ann.”

“Béidir é,” arsa Cormac, “ach ní haon mhaith bheith ag brath ar aon eolas cruinn a bhaint as na ráflaí seo go léir. Ar aon chuma, ní féidir dúinn pioc a dhéanamh go bhfuighmíd an focal. Téimís abhaile. Fanfad istig anocht ar eagla na heagla.”

“Bféarra dhúinn deithneas a dhéanamh. Ní fios ná go mbeadh scéal éigin tagaithe cheana féin.”

IV.

AR maidin Dé Luain tháinig an teachtaire chun a rádh le Cormac bheith ar Plás Mhic Fheorais ar a deich a chlog. Dfág sé slán ag Peadar. Ag scarúint lena chéile dhóibh dfanadar ag féachaint isteach i súilibh a chéile ar feadh nóiméid agus do dhaingnighdar an greim a bhí aca ar lámhaibh a chéile.

“Beannacht Dé agut, a Pheadair!” arsa Cormac go dúthrachtach.

“Go dtighir slán, go dtighir slán, a mhic ó!” arsa Peadar, gan puinn dóchais aige go bhfeiceadh sé a dhritháir arís ar an saoghal so.

D’imig Cormac agus bhí Peadar ag féachaint ina dhiaig go raibh sé imithe a’ radharc. Dfan sé tamall maith ar an dtáirsig agus é ag féachaint ar gach ní sa tsráid gan éinní fheiscint mar ní har a raibh ar siúl sa tsráid a bhí a aigne leagaithe ach ar na blianta fada a bhí caitte aige i bhfochair Chormaic. Do bhraith sé go raibh ceangal éigin anama briste istig ann. D’iompuigh sé isteach. Tigh folamh dó an tig sin feasta in éaghmais Chormaic

“Níl ann ach bearaic!” ar seiscan leis féin agus marar chrom sé ar bheith ag gol ar nós leinbh ba dhícheall dó.

I lár an mhachtnaimh dó, chuala sé fothram géar geairid árd na ngunnaí. Phreab sé ina sheasamh. Mhothuigh sé an teas ag imeacht as a ghruadhnaibh agus loinnir phléisiúir ag teacht ina shúilibh fé mar a mhothuigh sé go minic roime sin le linn tóirtnighe. Dféach sé dhá mhíle blian siar ina aigne féin agus ba léir dó in aon splanc amháin eachtraí laochra na hÉireann ó Chúchulainn aniar. Ar aon dul leo san a bhí eachtra an Luain sin. Do rith sé godí an dorus. Do chonaic sé scata beag óglách ag gabháil thar bráid. “Maith sibh, a bhuachaillí! Tugaidh sa diabhal dóibh é!” do liúig sé chúcha. “Huræ! huræ! suas leis an republic!” agus do chuaidh sé imeasc na ndaoine a bhí cruinnithe ar an mbóthar agus a bhí ag liúirig ar an gcuma geádna. Chrom sé ar bheith ag caint leo. Dhein sé cuideachtanas le gach sórt daoine, daoine go mbeadh saghas náire air labhairt leo ar ócáid ar bith eile: daoine dealbha, mná salacha giobalacha, buachaillí ná féadfadh “lá breá” a rádh gan leathdosaen focal garsúil a chur leis, daoine bochta macánta daonachtúla a bhí ana-gharbh lasmuich agus fíor-uasal istig ina gcroidhe is ina n-aigne.

V.

ISTOÍCHE Dé Céadaoin bhí sé ina shuidhe sa phárlús. Is ann a thug sé an tráthnóna. Ní raibh daonnaidhe ina fhochair. Níor chodail sé an dá oíche roime sin. Conus fhéadfadh sé é agus an cath ar siúl istig i lár na cathrach? Is ar éigin fhéadadh sé é féin a mhealladh chun béile d’ithe gan trácht ar chodladh dhéanamh. Ag éisteacht leis na piléaracha a thug sé an

dá oíche roime sin agus ad iarraidh cúrsaí an chatha thuisgint ós na fuaimeana go léir agus ós na ráflaí a chloiseadh sé i lár an lae nuair a loirgeadh sé scéala ar na daoine a castí leis ar an sráid. Bhí an ghrian taréis dul fé. Bhí an tsráid folamh ó dhaoine. Bhí an áit go léir chó ciúin le roilig agus ní dheineadh an fothram ach an ciúnas marbh do chur i méid. Ba gheall le fothram mór dó an fuaim is lu a dheineadh an t-uaireadóir ina phóca. Do bhí uaigneas agus éadóchas a shaoghail féin ag luighe go trom ar a chroidhe. Cadé an mhaith dhó an saoghal fada folamh cráiteach san a bhí sínte amach roimis chó soiléir?

Nárbh fhearr dhó tuitim i lár an chatha? Nárbh fhearr dhó an oíche sin a chaitheamh imeasc a chomaráduithe? Ní bheadh an t-uaigneas chó marathach ar fad ansan agus béidir go mbeadh ar a chumas cabhair bheag éigin a thúirt dóibh? Ca bhfios ná go bhféadfadh sé gunna fháil uatha, leis? Taréis an tsaoghail cadé an bac a bhí air é dhéanamh trá's nách ar an dtuath a bhí an cath ach sa chathair agus mar sin nár ghádh dhó puinn siúil do dhéanamh? Ag féachaint amach ar an sráid go gruama a bhí sé faid a bhí sé ag machtnamh ar an gcuma san. "A ndéanfad é?" ar seisean os árd, agus d'éirigh sé ina sheasamh. Dféach sé ar phictiúir a athar a cailleadh roinnt mhaith blian roime sin. Bhí an oíche ag tuitim go tiugh ach bhí a dhóthin soluis fós aige chun súile a athar a dhéanamh amach sa phictiúir. "A ndéanfad é?" ar seisean arís agus roinnt scátha air roimis an mbás a mheas sé a bhí in áirithe dhó dá ndeineadh. "Dein!" arsa na súile, dar leis. Ansan do chuimhnigh sé ar a dhritháir. "Tar!" arsan samhail dá dhritháir a bhí os comhair a aigne aige. "Dar fia, raghad!" ar seisean. Chuir sé a chóta mór uime agus do shleamhnuigh amach.

VI.

“**C**ADÉ an diabhal donus atá ort nó cé hé thu féin ?”

“Tá aithne mhaith agat orm: mise Peadar Ó Conchubhair — an bheidhleadóir, tá's agat. As ucht Dé, leig isteach me. Béidir go bhféadfinn cabhair éigin a thabhairt díbh. Más bacach, féin, me, tá's agam cadé an rud gunna.”

“Druid amach as san, beagáinín, go tapaidh nó is geairid go mbeidh fhios agut cadé an rud piléar. Druid i leattaoibh — tá ropaire éigin i Sráid uí Mhórdha ag caitheamh linn. Leigfad isteach láithreach tu.”

Do dhruid Peadar cúpla slat i dtreo Árdóifig an Phuist agus ba mhaith an bhail air gur dhein mar is ar éigin a bhí sé as an slí nuair aimsig cúpla piléar an falla.

“Tar isteach go tapaidh!” arsan guth arís. Chó maith do dhein agus díreach ina dhiadh san tháinig cúpla piléar eile ach níor dheineadar aon díobháil.

“Conus a ragha tu anáirde staighre anois? A Sheáin, tar anuas!”

Tháinig Seán anuas i lár an troscáin a bhí caitte ar an staighre. Fear mór láidir ab ea Seán. Rug sé greim ar Pheadar, do thóg ar a bhaclaínn é agus do chuaidh do chiscéimeanaibh móra aicillidhe tríd an dtroscán go léir agus suas go dí áit leibhéalta.

“Seo dhuít do bhata!” arsan guth arís agus do thuit an bata ag cosaibh Pheadair.

“Lean mise anois!” arsan fear mór agus níorbh fhada go raibh staighre eile, ná raibh aon troscán air, curtha dhíobh aca.

Bhíodar i seomra a bhí cuibhsach mór. D'airighdar fothram beag a dhein rud beag éigin a bluaíl an falla. Bhí an fear mór ag lamhcán ar an úrlár.

“ Síos leat ! ” ar seisean le Peadar.

Bhí Peadar síos ar a dhá ghlúin ach . . . cadé an rud é sin a bhain dá láimh ? Píoc ! Á shamhlú a bhí sé ! Ach nuair a chuir sé a dhá láimh fé do thuit sé ar a chliathán clé. Pé rud a bhí ar a láimh chlé níor fhéad sí a chorp d’iompar.

“ Táim buailte, sílim ! ” ar seisean leis an bhfear mór agus, lena linn sin, do bhrath sé mar bheadh greim éigin air istig ina ghoile agus eagla, leis, an sórt eagla a thiocfadh ar dhuine dá bhfeiceadh sé an talamh ag sleamhnú uaidh agus duibheagán anaithnid do-eolais síos uaidh agus roimis amach agus gan aon rud aige do dhéanfadh taca dhó. Ansan d’airigh sé guth an fhir mhóir, mar bheadh sé fiche milleon míle uaidh, agus é á rádh “ ní haon rud é ” agus, san am gcéadna, do mhothuigh sé an dá ghéig mhóra ina thimpall.

Ar ball d’airigh sé caint go raibh blas Ghlaschú uirri agus sróghail trithe.

“ Níl aon chnámh briste ar aon chuma,” arsan guth. “ agus ní dócha go bhfuil an piléar ann mar tá puillín ar gach taobh den láimh.”

D’oscail Peadar a shúile. Chonnaic sé bannaí éadaig casta timpall a láimhe clé. I seomra an bhídh a bhí sé. Bhí biadh ar gach taobh de : cúpla bológ aráin, anachuid de gachaon tsaghas cácaí mílse, neart bagúin agus íspíní agus cáise.

“ Caith siar é sin ! ” arsan cócaire, an fear ó Ghlaschú ; agus d’ól Peadar an deoch fuisce a síneadh amach chuige.

“ Tán tú go maith anois ? ” arsan cócaire.

“ Táim,” arsa Peadar, “ ach tá ocras an domhain orm.”

“ Ní fada a bheidh,” arsan cócaire. Chuaidh sé anonn go dí an stóbh gasa agus thug sé leis tharnais muga mór té, cúpla ceapaire mór aráin agus bosca éisc.

Nuair a bhí a dhóthín itte agus ólta ag Peadar do threorúig an fear mór síos é tríd na puill insna fallaí agus tríd na seomraí dorchá go léir godí an t-óspidéal in Oifig an Phuist, mar ar fhan sé godí an Aoine, gan faic aige á dhéanamh toisc é bheith fé chúram an dochtúra.

VII.

BHÍ deire leis an dtroid agus leis an bprísún. Bhí na buachaillí go léir, ach amháin pé méid aca a bhí imithe abhaile, bhíodar cruinnithe sa dá chamtha úd i bhFrongóch. Lá breá brothallach a bhí ann, agus bfearr le cuid acu bheith istig insna botháin mhóra adhmaid ná amuich fé theas na gréine, a bhí chó láidir sin gur beag ná go gcuirfadh sé pian i gceann an té a bheadh amuich. Bhí deichniúr nó mar sin istig i mbothán Pheadair : beirt nó triúr ina geodla ar a málaí tuighe, a bhí sínte amach ar an úrlár acu ; duine eile ina shuidhe i gcúinne agus é a léamh leabhair ; duine eile ag siúl síos suas i gcomhnuí agus ná feidir sé cad a bhí bun os cionn leis ach gurbh é ab fhada leis go raibh sé imithe abhaile ; beirt ag imirt fichille agus éinne amháin ag féachaint ar an imirt agus gurbh é ab fhada leis go ndéanfadh duine den bheirt fear áirithe ar an gelár d'aistriú ar shlí áirithe chun go mbeadh an buadh aige láithreach ; Peadar téin ag bheidhleadóireacht agus triúr ina thimpall ag caint leis agus ag éisteacht leis an gceol.

“ A bhfuairis aon leitir indiu, a Chathail ? ” arsa Peadar le fear beag ruadh.

“ Ó, féach ! ” arsa Cathal. “ Nách mise an ceann cipín ! Ba dhóbair dom gan ach fan, léfad duit é leitir óm dhrifir, tá's agut, agus deich scillinge ann, leis. Tá rud ann at thaobhsa. Éist leis

seo : ‘ Tá Nuala in aice liom agus me ag scríobhadh na litre seo agus í ag gáirí agus ag magadh fúm mar is gnáth léi. Ní chuirfadh an saoghal ina luighe uirri ná go bhfuil buachaill liom sa chamtha agus deir sí liom nár mhiste léi an scéal a bheith ar an gcuma san aici féin, leis. Deir sí liom a rádh leat a innsint do Pheadar go raibh sí ag cur tuairisc a shláinte. Tá gach éinne ag trácht ar Pheadar, mar adubhart leat cheana. D’airigheas indé gur bhuaidh sé ina aonar ar chúigear saighdiúirí i Sráid Hannraoi. Gan aon dabht is éachtach an fear é agus deir Nuala gurb é a lithéid a bheadh oireamhach di. Dar fia ach go bhfuil sí ag tuitim i ngrádh leis cheana féin cé ná feaca sí é ach aon uair amháin—ar an gcéilidh mhór i dTigh an Árdmhaoir. Dfiarfuigheas di cadé an dath a shúile. Dubh, ar sise, agus ár ndó is eol don tsaoghal gur glas atáid siad. Féach air sin duit ! Tá mo mháthair. . . . ’”

Do stad Cathal ansan.

“ Dar fia,” arsa Peadar, “ má mharbhuigheas cúigear ní fada go mbeidh chúig céad ar lár agam, ach cé hí Nuala ? ”

“ Nuala ! ” arsa Cathal. “ Do shíleas go raibh aithne ag gach éinne uirri sin. Nuala Chúndún —nách cuimhin leat ? Bhí sí ar an gcéilidh mhór i dTigh an Tiarna Mhéara.”

“ Ó ! Is cuimhin liom anois í.”

Bhí sí dearmhadtha aige ar fad, geall leis. Níor theastuig uaidh cuimhneamh uirri mar níor mhaith leis go ndéanfadh grádh gan dóchas den taitheamh a tháinig aige dhi an oíche úd.

“ Abair led dhrifir,” ar seisean go magúil, “ go dtaithean Nuala liom go mór agus má theastuighean laoch uaithe ná fuil aici ach an focal do rádh chun go raidfeadsa lán na faraige de ghrádh dhi.”

Do dhein Cormac fé mar adubhradh leis a dhéanamh agus níorbh fhada go dtáinig as an dtosnú beag san go raibh letreacha, lán de ghrádh, ag gluaiseacht anonn is anall, idir Pheadar agus Nuala. Bhí Peadar bocht go háthasach. Ba chuma leis cad do dhéanfadh an saoghal feasta. Bhí an grádh taréis srangana óir do dhéanamh desna srangana iarainn a bhí timpall an chamtha dhó.

VIII.

FÉ dheire thiar thall, i lár mí Iúil do glaothadh uimhir Pheadair imeasc uimhreacha na mbuachaillí eile a bhí le cur a bhaile go hÉirinn. Bhí áthas thar bárr air. Go deimhin is ar éigin nár ghuil sé le háthas an tráthmóna san agus é ag éisteacht leis an “ Irish Jaunting Car ” dá ghabháil ag fear óg a tháinig an bóthar mór fada ó Bheanntraighe chun bheith páirteach san éirghe amach. Ag éisteacht dó, do cumadh ina aigne peictiúirí de bhánchmuic agus de pháirceana agus de bhóithre fada cana na hÉireann agus mar bhárr sonais do cumadh dó peictiúir de Nuala na geuaclí ndonn agus an ghealgháire. Níorbh fhada go raibh a chuid éifeachtaí curtha le chéile aige. Thug sé cuaird ar a chomráduithe go léir agus dfág sé slán acu ar eagla ná beadh uain aige air ar maidin amárach a bhí chugainn. Níor chodail sé pioc an oíche sin. Ní fheidir sé an mó uair a chuala sé focal an ghárda : “ *All's well !* ” ach bhí brí fé leith aige féin leis an bhfocal ná raibh ag an ngárda leis.

IX.

FÉACH ! Na sléibhte ! ” arsa luine desna buachaillí a bhí ina shuidhe le hais Pheadair ar an mbád.

“ Chím iad. Ní fada go mbeimid istig anois,” arsa Peadar.

Bhí gach éinne go lag. Is beag duine acu a chodail in aon chor ó hinnseadh dó go raibh sé le dul abhaile agus bhí turus na traenach agus an tinneas faraige taréis iad do chlaoi ach nuair a chonacadar an tír tháinig dúbailt nirt ionta. Chromadar ar bheith ag feadúiol agus ag liúirig agus ag amhrán. Chonacadar i bhfad uatha an slua daoine ag feitheamh leo ar an gcé. Bhíodar ag teacht ní ba ghoire ó nómat go nómat.

“Siné m’athir,” arsa fear.

“A Pháid! A Pháid,” do liúig fear eile.

Bhí Peadar ag féachaint agus ag féachaint godí go bhfeaca sé cailín beag áirithe agus ciarsúir bán aici á chrothadh chuige. Do dhein seisean aithris uirri. Do stad an bád. Bhí an bheirt ábalta ar cheannacha a chéile dhéanamh amach go cruinn. Bhíodar ag gáirí chun a chéile agus luisne grádha agus áthis ina ngruadhnaibh. Bhí na daoine ag brúth ar a chéile agus bhí na prísúnaig ag siúl amach ar an gcé go mall réidh. Thóg duine aca mála Pheadair agus siúd chun siúil leis agus Peadar ar a shálaibh agus a bhata ina láimh aige. Ní raibh sé ach cúpla slat nó trí ó Nuala a bhí thíos ansan ag feitheamh leis. Iad ag féachaint ar a chéile; iad ar bruach labhartha; dfoscail sise a béal; dfan sé ar oscailt ar feadh nómaidín; do dhún sí arís é agus bhí sí mar a bheadh rud éigin aici á shlogadh. Dhruid sí siar beag-áinín; d’iompuigh sí; bhí sí caillte sa tslua. Thug Peadar an méid sin fé ndeara; d’imig an solus áthis as a shúilibh do phreib; do dhún sé a bhéal go daingean; leig sé air bheith ag féachaint síos i dtreo ná bainfadh éinne tuisle as, agus dubhairt sé leis féin go searbh: “Ní mhairean aon ghrádh i láthir na coise seo; bhí sí fé cheilt agam oíche an chéilidh.”

AN CAILLICHÍN GRÁNNA.

I.

OÍCHE bhreá spéirghealaighe i lár an tsamhraidh bhí beirt, Áine ní Bhuachalla agus Séamus Ó Muirthile, ina suidhe ar an bhféar ar bruach abhann ná fuil céad míle ón gcathair seo Bhaile-áth-cliath. Bhí na réiltíní, na mílte míle mílleon acu, ag spréacharnaig ar an spéir agus bhí an abha agus na crainn agus gachaon rud mórthimpall le feiscint go soiléir.

“Cad chuige an tocht san ort?” arsa Áine. “Níl focal asat le cúig nóimeataí.”

D’iompuig Séamus a cheann agus dféach sé uirri agus bhí déistean air.

“Ní fheadar,” ar seisean, “ná gur bhfearra dhúinn scarúint lena chéile.”

“Cad tá ort in aon chor?”

“Tá gachaon rud orm, mar tá sé ag dul ina luighe orm ó chonnac tu trí lá ó shin go bhfuil fuath ag teacht agam duit.” Agus do leig sé osna fé mar adéarfadh sé: “Is tada atá an méid sin ad iarraidh teacht ó chroidhe go béal agam; baochas le Dia go bhfuil sé ráithe agam. Bhíos i riocht pléascuithe aige.”

Tháinig na deora goirte fé shúilibh na mná bochte. Bhí greim a dhá lámh aice ar lámhaibh an fhir. Do dhainginig an greim sin aici agus do dhríd a ceann anonn chuige agus do phóg sí é. Is fuarchroidheach a ghlac sé an phóg san uaithi: ní bhfuigheadh sé ann féin diúltú dhi ar fad.

“B’iongna liom,” ar sise, “cad a bhí ort ó thánag abhaile. Bhí sórt tuairime agam go raibh rud éigin bun

os cionn. Ach," agus do stad sí agus dféach sí suas ar an ngealaig agus do chuimhnigh sí ar an aoibhneas do mheas sí, tamall beag roime sin, a bheith i ndán di. "An fíor—ní fíor, ní féidir gur fíor go gcaithfimid scarúint lena chéile taréis na mblianta fada go léir," ar sise, agus do thuit na deora agus do ghoil sí go fuigheach.

"Mo léan! gur fíor," ar seisean, "ach Ó! ar son Dé, ná bí ag gol mar sin nó ní mhaithfad dom féin go deo é," agus tháinig deor féna shúil-sin, leis.

Bhíodar ina dtost ar feadh scathaimh—ise agus a ceann fúithe agus í ag gol agus ag gol agus ag síor-ghol, agus eisean agus ná féidir sé cad ba mhaith dhó a dhéanamh ach gur thrua leis gur rugadh riamh é.

Fé dheire do stad an gol agus do thóg an bhean a ceann de phreib. Dféach sí ar an bhfear go súiltirm cruaidh agus do labhair sí go daingean agus go misniúil. "Tá go maith; scaraimís!" ar sise, agus do scaoil sí a greim de lámhaibh Shéamuis agus d'eirigh sí ina seasamh. D'éirig seisean, leis.

"Ní ghoilfir a thuille," ar seisean, chun a choinisiais do shásamh.

"Ní ghoilfad," ar sise, agus do bhain sí fuil as a beol íochtair lena fiacalaibh. "Geobhadsa an bóthar so ó dheas," ar sise, agus an blas cruaidh faobhrach Americánach ar an uile fhocal aici, "agus gaibh-se pé bóthar is maith leat ach gan teacht in éineacht liomsa."

D'iompuigh sí agus do shiúil sí ó dheas go mear. D'fhan seisean ina sheasamh ansan agus bhí sé ag féachaint ina diaidh go raibh sí imithe a' radharc ar fad.

"Míle moladh is baochas le Dia," ar seisean, agus d'iompuigh sé agus do dhearg sé saigréid agus thug sé a aghaidh ar an gcathair. "Míle moladh is baochas le Dia," ar seisean arís agus é ag siúl go mall righin réidh.

"Is beag ná go raibh an anachain déanta agam. Fé cheann coicís eile bhíos ceangailte dhi agus mo shaoghal — agus a saoghal-sa, leis—loitithe go deo. Is maith an bhail orainn araon gur scaramair lena chéile."

Bhí sé istig i lár na cathrach tuairim a haon a chlog. Ní raibh ach foth-dhuine amuich. Do stad sé ar Dhroichead Uí Chonaill agus dféach sé mórthimpall ar na sráideana agus ar an Life agus chuir an radharc áthas air. Bhí na soillse go léir ar lasadh insna sráideana agus ar na loingeas, agus aon lasair mhór amláin ab ea an spéir, dar leis, agus bhí ciúnas mór ann. Tháinig dúbailt áthais air nuair a chuimhnigh sé ar an mnaoi lena raibh scartha aige. "Táim saor! táim saor! táim saor!" ar seisean, agus chuir sé ceol leis an gcaint sin agus do dhein sé amhrán di agus bhí sé ghá rádh féna anáil.

Tháinig sé abhaile agus chuaidh sé a chodla ach in aindeoin an áthais a bhí air ní ró-shámh a chodail sé.

II.

BHÍ Séamus tuairim chúig bliana déag ar flúchid an uair sin. Bhí siopa glasraí aige agus bhí ag éirghe leis go geal. Ní mar sin a bhí an scéal aige i geomhuí. Ar theacht go Baile-áth-eliath dhó trí bliana fichead roime sin fuair sé post beag oibre i siopa mór i lár na cathrach. Ní raibh ann ach teachtaire, sórt beithidhig iompair a bheireadh earraí leis i geiseán mhór godí custuiméirí an tsiopa agus ó tharla gur shiopa mór é fuair sé tuarastal mór láithreach -deich scillinge is rael sa tseachtain, agus bhíodh uain a dhóthín aige chun stuidéir a dhéanamh agus chun pléisiúir an tsaoghail do bhlaiseadh taréis a haondéag istoiche agus roime n-a seacht a chlog ar maidin agus ní baoghal ná go mbaineadh

sé ceol as an deich is rael. Bhíodh ana-spórt aige, gan aon amhrus. I gcionn bliana bhí sé de scairt aige tuille d'iarraidh. Dubhairt a mháighistrí leis dá bhfanadh sé ina bhuachaill mhaith go raibh gachaon tseans go bhfuigheadh sé scilling sa bhreis i gcionn ráithe. Dubhairt seisean leo go rabhdar ró-fhial ar fad agus mara gcuiridís srian éigin leo féin nárbh fhada go mbeidís briste agus do ghlan sé as an áit. Do chuaidh sé godí an leabharlann i Sráid Chéipil agus do léigh sé fógra san *Irish Times* go raibh congantóir taithitheach ag teastáil i siopa leathair is taraingí bróg. Bhí an-urraim riamh aige don fhírinne agus de bhárr an eolais a bhí curtha ar an saoghal aige bhí sé buailte isteach go daingean ina aigne aige ná raibh aige ach an fhírinne d'innsint i gcomhnuí agus nár bhaoghal ná go ndéanadh fear saibhir de lá éigin. Dá bhrí sin nuair a chuaidh sé ag lorg an phuist a bhí fógartha sa phápeur dubhairt sé go raibh sé fiche bliain agus go raibh taithí chúig mbliain aige ar leathar do dhíol i gCorcaig.

“ Bhfuil teistiméireacht agut,” arsan siopadóir.

“ Tá,” arsa Séamus. Agus bhí, leis—ceann a scríbh sé féin—mar, dar leis, níor cheart do dhuine an rud dféadfadh sé féin a dhéanamh a thabhairt d'éinne eile le déanamh. Tugadh dó an post agus do gealladh dó tuarastal a chuiradh uisce fé fhiacalaibh duine ar bith, sé sin, trí scillinge déag agus, ina theannta san, rael chun rabairne.

Ní raibh sé ach dhá mhí sa tsiopa san nuair iarr sé dhá scilling sa bhreis. Dféach a mháighistir air ar feadh dhá nómat, ghá iniúchadh ó mhullach talamh agus gan amhrus thug sé fé ndeara an chulaith bhreá nua éadaig a cheannuig Séamus seachtain roime sin i Lána Mhuire.

“ Hm ! ” ar seisean agus d'iompuigh sé chun a chuid leabhar.

Dfan Séamus ina sheasamh ansan, ag feitheamh le freagra. Ní raibh an freagra ag teacht. Chuir Séamus casachtach bheag as. Níor thug a mháighistir aon áird air. Chuir sé casachtach eile as. Ní raibh aon mhaith dhó ann. Fé dheire do leag sé a lámh go héadtrom ar ghualainn a mháighistir. D'iompuig seisean go hobann agus dféach sé ar Shéamus fé mar fhéachfadh dia Síneach (dá mbeadh anam ann) ar an té do leomhfadh seile chaitheamh air. D'imig an dath buidhe as a cheann-athaibh agus tháinig lasair bhuidhe-uaitlme ina shúilibh.

“Ba mhaith liom” arsa Séamus.

“Téir i mbun do chuid oibre láithreach,” arsan máighistir, “agus má labhran tú liomsa arís abair ‘a dhuine uasail’ liom, a dhailtín droch-mhúinte!”

Mara mbeadh dlí agus croch a bheith ann chun daoine macánta do chosaint bhí greim bertha ag Séamus ar scrogal ar a mháighistir agus é tachtuithe ar an láthair sin aige. Do bhrúig sé fé, ámh, agus do dhein sé mar adubhradh leis a dhéanamh. Bhí fióch is fearg air. Nuair a dhíol sé dá mháighistir ar chéad punt an leathar úd nárbh fhiu leath-chéad é agus ná raibh éinne eile sa tsiopa a bhí gasta a dhóthín chun é dhíol do mheas sé gur cheart dó rud éigin a bheith aige dá bhárr, ach ní raibh sé dfoidhme ag a mháighistir leigint dó an méid sin do chur ina luighe air. Ní hé sin is mó chuir fearg air, ámh, ach an méid adubhradh leis i dtaobh ‘a dhuine uasail’ do rádh. D’aithin sé fadó roime sin go raibh sé féin chó maith le cách agus, dá bhrí sin, gur chomhartha daoirse an focal san, focal ba bhéas le daibhir a rádh le saibhir agus nár bhéas le saibhir a rádh le daibhir. Do thachtfadh an focal san é, dar leis, agus d'éirig leis godí san é sheachaint.

Níorbh fhada go raibh post eile fachta aige agus a lán eile postana ach ní fada dfanadh sé in aon cheann aca —

ar eagla na meirge theacht air. Nuair a bhí sé bliain is fiche bhí punt sa tseachtain dó. Fear ticéidí ar thraim ab ea é. I dteannta an phúint bhíodh culaith éadaig in aisce aige ó am go ham, rud a dhein laghdú ar chostaisí dhó i dtreo go bhféadadh sé dul godí an “Tivoli” nó an “Gaiety” anois is arís.

Godí san is beag suim a chuireadh sé i mnáibh, ach thárla lá go dtáinig cailín beag donn bán-ghnéthach súil-ghlas áirithe isteach sa tram. Ní raibh sí deas ná gránna agus go deimhin ba chuma leis cadé an sórt í. Do mhothuigh sé láithreach mar bheadh tarrang éigin idir é féin is í. Nuair ná raibh sé ach cheithre bliana déag bhí sé i ngrádh le gearrachaille trí mblian ndéag ach toisc a óige a bhí sé agus é ina leath-amadán, mar adeireadh sé féin, ní leigfadh an náire dhó labhairt léi agus mar sin ní raibh sé mór léi riamh : chuaidh sise chun comhnuithe i bhfad óna baile dúchais i gcionn bliana nó mar sin agus níor bhac seisean an scéal a thuille. Ach d’fhan cuimhne an chéad ghrádha san aige i gcomhnuí agus, dar leis, níor dheabharthach leis an ngrádh san in aon chor an rud a bhí á tharrang chun an chailín duinn. Do tarraingeadh chúichi é dá aindeoin fé mar a tharraingeoch maighnéad chuige píosa iarainn agus, ina theannta san, do bhraith sé mar bheadh sean-aithne aige uirri, agus bhíodh sé ad iarraidh a dhéanamh amach ina aigne cathin a bhuaile sí uime ar dtús, nó canad, ach do theipeadh san air i gcomhnuí. Níorbh aon iongna mar sin gur chrom sé láithreach bonn baill ar bheith ag caint léi. Mar sin díreach don chailín, leis, i dtreo nárbh aon iongna léi an stróinséir do thosnú ar chomhrádh dhéanamh léi láithreach sara raibh fios a hainme aige. Ba chuma dhi é nó seana-chara dhi. Bíodh go raibh sé ana-bhroidiúil d’éirig leis ana-chuid cainte dhéanamh léi agus um an dtaca n-a raibh an traím tagaithe chun na háite gur theastuig uaithe dul

ann, bhí gach fios agus eolas acu i dtaobh a chéile agus i dtaobh gach ar bhain leo. Do casadh ar a chéile go minic ina dhiadh san iad agus ba gheairid go raibh sé i dtuisgint eatorra go bpósfidís lá éigin.

Tráth dá rabhadar ag comhrádh lena chéile dubhairt Áine le Séamus gur mhaith léi go bpósfidís láithreach ; ná féadfadh sí fulang lena muintir a thuille agus mara bpósadh sí go gcaithfadh sí dul go dí na Stáit. Thuig Séamus go maith conus a bhí an scéal aici sa bhaile - a máthair fén bhfód leis na blianta, ise ag sclábhuiacht sa bhaile don chuid eile ó mhaidin go hoíche, a driféara cha ddomhaoine ghá leigint di an obair go léir do dhéanamh, agus gan aici dá bharr ach nea-mbaochas agus droch-mhúine—ba sheana-scéal dó é. Bhí uncuil aici insna Stáit a chuirfadh luach an phasáiste ag triall uirri agus a gheóch post oibre dhi thall aon uair ba mhaith léi. Dféadfadh sí dul ag obair i mBaile-áth-cliaith ach bheadh a muintir “ ag tarrang aisti ” i gcomhnuí, mar adubhairt sí féin é. Saoirse iomlán a theastuig uaithi agus ní bheadh san aici gan cleamhnas a dhéanamh nó dul go hAméricá. Bhí Séamus bocht i gerua-chás. Ba mhaith leis go mór í phósadh ach níor mhór dó deich scillinge sa tseachtain sa bhreis a bheith aige, agus níorbh fhios cathin a bheadh an méid sin aige. Chuir sé san in úil di agus chuaigh sí thar lear. Bhíodar ag scríobhadh chun a chéile ar feadh i bhfad ina dhiadh san. Dhein Séamus a dhícheall ar phost oiriúnach do sholáthar dó féin ach níor éirig leis. Chuir sé a mhallacht ar an saoghal ná leigfadh dó a bheatha chaitheamh ach mar “ mhanach gan mhainistir ” (a ndeireadh sé féin), agus do scríbh sé chun Áine á ráth léi gan cuimhneamh air a thuille ; go raibh sé lán-cheapuithe ar gan pósadh go deo agus nár cheart di éageóir a dhéanamh uirri féin ach nuachar do sholáthar di féin in Américá, fear éigin dféadfadh í chothú. Do lean sise,

ámh, ar bheith ag scríobhadh chuige mar níor mhaith léi géille dhó, ach dfan a cuid letreacha gan freagairt. Ar ball do stad sí de bheith ag scríobhadh chuige in aon chor ach amháin um Nodlaig ach ní thúrfadh sé aon fhreagra ar na letreacha san, leis, agus i gcionn aimsire do stadadar ar fad.

Is ina dhia san a thosnuigh sé ar bheith ag dul ar aghaidh sa tsaoghal. Bhí post cuibhsach maith aige ar na trama agus do thosnuigh sé ar bheith ag cur roinnt bheag airgid i dtaisce gach seachtain agus nuair a bhí tuairim deich bpúint fhichead curtha le chéile aige fuair sé céad punt gan aon choinne aige leis. Stróinséir dfág le hudhacht aige é, seana-bhean a bhí ag tuitim le haois agus go gcabhruigheadh sé léi ag teacht isteach sa traim agus dá fhágaint di. Chuir san ar a bhonnaibh i gceart é. D'oscail sé siopa beag glasraí in áit ina mbíodh ana-chuid daoine ag teacht is ag imeacht ann, agus níorbh fhada go raibh ag éirghe leis go seoidh.

Bhí an cailín beag bán-ghnéthach imithe as a chuimhne ar fad, geall leis, ach bhí bean donn, baintreach, ann a thagadh ag ceannach uaidh gachaon tseachtain, agus do mheas sé gur bhean deas í agus go raibh sórt éigin taitnimh aige dhi. Ní raibh sí ach tuairim chúig mblian ar fhichid. Bhí triúr clainne aici ach, má bhí, bhí ábhairín beag airgid aici, leis, ocht gcéad éigin púnt. Ba dheas an rud, dar le Séamus, í sin a phósadh, agus dféadfadh sé é mar ba léir dó go raibh taitneamh aici dhó. Go deimhin, dubhairt sí leis, lá, gur mhór an cheataighe dhi gan fear a bheith aici a thúrfadh aireachas dá gnó—"fear det shórt-sa, cuir i gcás," ar sise, ag leath-mhagadh. Dhéanfadh sí cúis, dar leis, agus níorbh aon cheataighe dhó na leanbhaí, mar bhí aithne aige orra agus do thaitheadar leis. Níorbh aon iongna é sin, mar bhí cion aige ar leanbhaí beaga agus is minic a

thugadh sé míseáin agus ubhla dosna rudaí beaga bhíodh ag teacht isteach sa tsiopa chuige gachaon lá. Dá bpósadh sé í bheadh ar a chumas an siopa agus an tig ina raibh sé do cheannach. Dféadfadh sé, leis, an siopa agus an tig in aice leis do cheannach chó maith agus aon tsiopa mór amháin a dhéanamh den dá shiopa.

Siniad na nithe ar a raibh sé ag smaoineamh lá dár tháinig fear an phuist agus letir aige dhó ó Américá. D'oscail sé an letir gan féachaint ar an stampa agus do baineadh preab as nuair ba léir dó gur ó Áine tháinig sí. Sidé an rud a bhí ann :—

“ A Shéamuis a chroidhe —Is dócha go mbeidh iongna ort nuair a gheoir an letir seo. Chuirfinn geall, má chuimhnighis orm in aon chor, go ndubhraís leat féin go rabhas pósta agus mórshéiscar cloinne agam um an dtaca so. Ach nílím pósta, mar níor casadh orm riamh ó dlágas Éire éinne go bhféadfínn leath oiread ceana bheith agam air is a bhí (agus atá fós) agam ortsa. Deir mo dhrifíúr liom go bhfuilirse gan bean fós agus go bhfuil an saoghal ag éirghe leat go maith. Deir sí, leis, go bhfuil cuma an uaignis ort agus gur mór an trua ná fuil éinne agut chun aireachais a thabhairt duit. Tá post maith agam anso agus tá cúpla céad punt curtha le chéile agam, ach tá uaigneas orm agus do raghaim abhaile dáma dhó liom go mbeadh fáilte romham. A mbeadh ?

Do sheana-chara

Áine ní Bhuachalla.”

Do léigh sé an letir sin fiche uair. D'ímig an bhaintreach agus a hocht céad punt as a cheann láithreach, agus an seana-ghrádh, a mhéas sé a bheith marbh le fada, bhí sé ar dearg-lasadh ann arís. Do scríbh sé chun Áine an

oíche sin ghá rádh léi teacht abhaile láithreach agus go bpósfidís gan mhoill—i gcionn coicís taréis teacht abhaile dhi.

Faid a bhí sé ag feitheamh léi is mó uair-a-chluig a thug sé ag smaoineamh uirri, agus thug sé chun a chuimhne a driuch is a deabhradh agus na tréithe deasa go léir a bhí ag baint léi. Tháinig sí sa deire ach mo léan! níorbh í an cailín céadna in aon chor í. Bhí deabhradh ana-shean, ana-chaitte uirri agus an blas Poncánach ar a caint. An blas Poncánach san a mhairbh é ar fad. Bhí áthas an domhain uirre-se eisean fheiscint arís. Cad dféadfadh sé a dhéanamh? Ní fhéadfadh sé dul siar ar a fhocal agus brón is buairt a chur ar chroidhe na mná san agus an grádh go léir aici dhó agus áthas thar gach áthas uirri toisc go mbeadh sí ina mnaoi phósta aige i gcionn cúpla seachtain. Bhí botún déanta aige, an botún ba mhó do béidir do dhuine ar bith do dhéanamh. Ní dubhairt sé leis féin ach “luig ar an leabaidh atá déanta agut duit féin, a Shéamuis.” Ansan dubhairt sé leis féin go mbéidir, le himeacht aimsire, go mbeadh aige don mhnaoi sin an grádh céadna a bhí aige don chailín bheag úd a tháinig chuige isteach sa traim an lá úd fadó. “Bféidir é agus bféidir a mhalairt,” ar seisean. Ach pé rud adubhairt sé ina aigne féin níor leig sé focal amach as a bhéal a thúrfadh le tuisgint di cadé mar atharú a bhí tagaithe air. Do mheas sé an scéal a choimeád ina rún ach ní raibh sé ach trí lá ina cuideachtain nuair a sceidh sé air féin—dá lom deirg aindeona, dar leis.

III.

NUAIR a shín sé thairis ar an leabaidh an oíche úd taréis scarúint le hÁine ní ró-mhaith a chodail sé. Do dhúisigh sé nuair a bhí an coileach ag glaoch agus bhí sé cinnte gur chuala sé mar bheadh caointeachán

páiste. Thuit a chodla arís air agus do taidhrigheadh dó gur chuala sé an caointeachán céadna ag teacht amach a' scamallaibh dubha chuige. Ar ball do ghluais amach as na scamaill sin an aghaidh bhán déarach, aghaidh mhná, aghaidh Áine. Bhí sí ag sileadh na ndeor go tiugh, ag caoine agus ag síor-chaoine, agus do chuir an radharc agus an fuaim i gcuimhne dhó rud éigin do léigh sé, tráth, i dtaobh anamnacha damanta ag snámh i scamallaibh dubha os cionn bréantais agus teinteacha ifrimn agus iad ag ologón le corp éadóchais. Do dhúisigh sé arís agus arís eile ach ní túisce a thuiteadh a chodla air ná siúd chuige an aghaidh dhéarach agus an caointeachán arís.

D'éirigh sé. Bhí an ghrian ag taithneamh agus éanlaithe ag cantainn ceolta binne agus ba gheairid go raibh cuimhne an droch-thaidhrimh díbeartha aige agus é i mbun a ghmóthar arís, ag díol cabáiste agus prátaí agus a lithéidí. Ach tháinig doirtheacht agus ciúnas na hoíche agus siúd an aghaidh bhán déarach úd os comhair a aigne arís. Chuaidh sé a chodla go luath, le hionchas go bhléadradh sé an droch-shamhluacht do dhíbirt. "Bhíos ag obair ró-dhian ar feadh mí sara dtáinig sí abhaile," ar seisean leis féin, "agus ina theannta san, an t-áthas a bhí orm i gcaitheamh na hainsire sin agus an diombáidh a tháinig orm ina dhiadh san, dfágadar a rian orm. Sea, is ormsa bhí an diombáidh, ní hamháin mar gheall ar í bheith ina -- ina--ina caillichín gránna, ach mar gheall ar 'an gcaisleán breá a bhí tógtha sa Spáinn' agam a bheith leagtha ar lár arís, leis." Ansan do chuimhnigh sé ar an mbaintrig agus dubhairt sé go labharfadh sé go hana-shéimh léi an chéad uair eile thiocfadh sí isteach sa tsiopa. Chuaidh sé a chodla ach is fada uaidh amach dfan an codla. Bhí an aghaidh dhéarach os comhair a aigne i gcomhnuí. Bhí sé cráitte ciapaithe uaithe. "Marbh-fháisc ort, a

chaillichín !” ar seisean, “ agus go mbeiridh an diabhal m’anam leis má phósaim tu !” Ach níor chodail sé godí n-a ceathair a chlog.

D’éirigh sé ar a seacht a chlog ar maidin fé mar ba ghnáth leis riamh agus isé a bhí go suaitte seirgthe. Bhí tuirse air, tuirse aigne agus chuirp, agus in aindeoin gach ar fhéad sé a dhéanamh, bhí an aghaidh dhéarach úd agus an caointeachán roimis ins gachaon bhall. Mar sin dó an lá go léir agus nuair a tháinig an oíche do chuaidh an seéal in olcas aige. Do dhúisigh sé a’ codla neashuaimhneasach i lár na hoíche. Bhí stoirm fearthanna amuich. Do thaitin san leis. D’éirigh sé agus é ar leath-éadtromacht nách mór. Chuir sé uime a chuid éadaig agus amach leis. Ní fheidir sé féin cadé an fuadar a bhí fé ná cad a thug amach é in aon chor ach níor fhéad sé fanúint istig. Chuaidh sé ag siúl suas síos ar fuaid na cathrach. Bhí an ghaoth ag séideadh go tréan agus an fhearthainn ina clagar anuas air agus an droch-ní céadna úd le feiscint aige i gcomhnuí. Fuaradh sínte ar an dtalamh in aice a thighe féin é ar maidin agus tugadh isteach i dtigh comhursan é agus bhí sé ina luighe ar feadh coicís ina dhiadh san. Bhí ana-thrua ag gach éinne dhó ach níor fhéad sé aon chuntas a thabhairt ar cad a bhain dó oíche na stoime. Níor chuimhnigh sé a thuille ar an aghaidh dhéarach. Thug sé seachtain ar an dtuath agus ar theacht tharnais dó thug gach éinne fé ndeara go raibh an tsláinte aige chó maith is bhí riamh nó béidir níos fearr.

IV.

BHÍ sé ag éirghe ana-mhuinteartha ar fad leis an mbaintrig. Gachaon uair a thagadh sí isteach chuige thugadh sé tamall maith ag caint léi. Bhí socair

ina aigne aige go n-iarrfadh sé uirri é phósadh. Tháinig sí isteach chuige, lá, agus taréis tamaill do thabhairt ag caint agus ag magadh, do thosnuigh sé ar an gceist do chur chúichi.

“Tá ceist agum le cur chugat,” ar seisean.

“Tá go maith; táim ag éisteacht leat.”

“Ceist ana-mhór isea í, ahem—”

“Sea, sea, lean leat; cuir an cheist.”

“Sí ceist í ná——” agus do tharraing sé siar a cheann de phreib agus tháinig féachaint ait ina shúilibh, “cathin a bheidh deire leis an gcogadh?” ar seisean, agus do chuir sé gáire beag leamh as.

Thug an bhaintreach fé ndeara an tarrang-siar agus an fhéachaint agus an leamh-gháire. Thug seisean fé ndeara, leis, an diombáidh a bhí sise ad iarraidh a cheilt fén mion-gháire a dhein sí le linn a rádh dhi: “Mhuise, is mór an fear magaidh tu.”

D'imigh sí láithreach. Bhí 's aici go maith go raibh sé chun a iarraidh uirri é phósadh, ach níor thuig sí cad fé ndear an tarrang-siar agus an fhéachaint úd. Thuig Séamus an scéal, ní nárbh iongna. Is amhlaidh a bhí súil anáirde aige sara dtiocfadh éinne isteach air i gan fhios dó agus é ag cur na ceiste chun na baintrighe, agus do chonnaic sé ar an dtaobh thall den tsráid uaidh radharc a bhain geit as agus a chuir ar mhalairt aigne é i dtaobh cúrsaí pósadh. Ní raibh ann ach Áine. An túisce nur leig sé súil uirri do mhothuigh sé ina chroidhe an rud úd do tharraing chúichi an chéad lá riamh é. Do thuit an sciamlh go léir den bhaintrig láithreach, dar leis, agus d'éag an grádh do mheas sé a bhí aige dhi.

Do raghadh sé amach agus do labhairt sé le hÁine ach nár mhaith leis go dtuigtheadh an bhaintreach an scéal agus sara raibh sí sin imithe as an siopa bhí Áine imithe i bhfad síos an tsráid. “Agus dáma ná beannóch sí

dhom,” ar seisean leis féin, “ dá n-abradh sí liom rud éigin ná beadh ró-dheas ar fad, nár mhór an spórt don bhaintrig é.”

V.

BHÍ sé ag machtnamh ar an scéal ar feadh an tráthnóna. Ag gabháil thar brághaid dÁine, thug sé fé ndeara gur bhain sí casadh beag deas as a ceann, casadh beag a chuir i gcuimhne dhó Áine na sean-aimsire. Tháinig aghaidh os comhair a aigne, aghaidh bhán ghealgháiriteach, agus solus mar sholus na gealaighe ag teacht aisti agus fáinne den tsolus chéadna ina timpall — aghaidh Áine, mar a bhí sí sa tsean-aimsir úd. Agus bhí ana-chion aige ar an aghaidh sin, ana-chion ar fad. Ach do dhíbir sé an aisling áluinn sin. “ Cadé an mhaith dhom leigint don Áine sin me mhealladh,” ar seisean, “ trá’s gur deimhin go dtiocfadh déistean orm an chéad uair a bheidh breith agum ar lán mo shúl a bhaint aisti.” Ach tháinig an aisling mhealltach arís agus arís eile. Do theip air glan í choimeád amach uaidh aon fhaid mhór aimsire. Níor theastuig uaidh a admháil go raibh aon ghreim aici ar a chroidhe agus dubhairt sé leis féin go mbéidir go n-imeoch sí i gcionn cúpla lá agus go bhfillfadh an grádha a bhí aige don bhaintrig. Ach níor imig an aisling agus an chéad uair eile chonnaic sé an bhaintreach ba léir dó ná raibh aon phioc grádha aige dhi.

VI.

FÉ dheire do cheap sé seilt chun na haislinge do dhíbirt ar fad. Bhainfadh sé lán a dhá shúl as Áine agus do bhéarfadh an déistean a chuirfadh sí air, bhéarfadh sé greim chó daingean san air go mbeadh fuath

aige dhí ar feadh na síorruachta. Chuige sin d'éaluigh sé leis fé dhéin an tighe ina raibh Áine ina comhnuí. Do shrois sé an áit. Bhí sé chun dul isteach ann ach do chuimhnigh sé ná raibh aon leathscéal aige chun cuaird a thabhairt uirri. Chuaidh sé siar ar chúl an tighe ansan agus dféach sé thar druim falla an chlóis agus bhí radhare maith aige ar an geistín agus ar a raibh ann, mar ní raibh dallóg na fuinneoige tarraingthe anuas fós. Chonnaic sé ansan í agus í ag súgradh le garsúinín beag agus le beirt ghearrachailíní, clann a driféar. Do chuir an radhare san uaigneas air. Fuair sé radhare ar a haghaidh leath-dosaen uair agus bhí an gealgháire uirri cheithre huaire dhiobh san. Aghaidh chaitte a chonnaic sé an dá uair eile agus mar bheadh scamall bróin uirri ar feadh nóiméitín.

VII.

IGCIONN cúpla nómat ina dhiadh san fuair sé é féin ag bualadh ar dhorus an tighe agus gan a fhios aige ó thalamh an domhain cad a thug air a lithéid a dhéanamh. An ní ná raibh aon chuimhne aige ar é dhéanamh siúd déanta cheana féin aige é. Cad déarfadh sé léi nuair osclóch sí an dorus dó? Ní raibh fhios aige. Do chuimhnigh sí ar theiche ach ní raibh uain aige ar a aigne cheapadh chuige nuair oscail sí an dorus. Dfan sí ina seasamh laistig ar feadh nóiméitín ag féachaint air sarar labhair sí.

"In ainm Dé," ar sise fé dheire agus iongna an domhain uirri, "cad a thug anso thusa?"

"Ní fheadar," ar seiscan—agus tháinig an chaint as a bhéal i ganfhios dó nách mór—"ní fheadar in aon chor ach nár théadas gan teacht chugat, a chaillichín ghránna!"

"Caillichín gránna! Ar airig éinne riamh. . . ."

“Ní—ní hé—sé—ní hé sin a mheasas a rádh ach—
ach—ach—Ó, fan agus neosad duit!”

“Tar isteach,” ar sise; agus thug sí isteach sa phárlús é. Ansan d’inis sé dhi gach ar bhain dó ó scar sé léi an oíche spéirghealaighe úd.

“Agus anois, a chaillichín ghránna,” ar seisean ag gáirí, “táim sásta leat.”

“Má táir,” ar sise, “is dócha go bhfuil sé chó maith agamsa bheith sásta leatsa.”

Agus do pósadh iad i gcionn seachtaine.

“FOR ME AND MY GIRL.”

I.

FEAR óg ab ea Risteárd Ó Broin. Ní raibh sé ach dhá bhliain ar fhichid. Bhí a athair san uaig le fada agus bhí sé féin agus a mháthair agus a thriúr dritháireacha ina gcomhnuí i dhá seomra mhóra i dtigh mhór i Sráid Dhoiminic. I geionn seachtaine bheadh sé féin agus Máirín ní Bhriain pósta. I seomra mór i dtig eile i Sráid Dhoiminic a chuirfidís fútha. Bhí sé deimhnitheach de sin. Bhí gachaon rud socair acu ; an troscán ceannuithe agus curtha isteach sa tseomra acu ; agus bhí cácaí mílse agus gachaon tsórt sóghluiste ag máthair Mháirín dá dhéanamh i gcóir na hárdoíche a bheadh acu féin agus agá gcáirdibh. Seanachomaráduithe é féin agus Máirín. Bhí aithne acu ar a chéile le deich mbliana. Ní “ tuitim ” i ngrádh le chéile a dheineadar. Ní hea ach is amhlaidh dfás an grádh eatorra, i gan fhios dóibh ná ch mór, agus bhí socair acu le fada riamh ar phósadh. Ní raibh fhios ag éinne acu i gceart cathín a dheineadar an socrú san. Ní raibh fhios ag muintir na beirte cathín a deineadh é ná cathín a fuaradar eolas air. Is dócha gurb amhlaidh dfás an socrú, ar nós an ghrádha. Mar sin ní raibh aon iongna ar éinne ina thaobh agus ní raibh aon dabht ar domhan ná go bpósfí iad an lá a thárla, ar chuma éigin, a bheith socair acu go léir, an tarna Domhnach de mhí Feabhra 1919. Ní hionann san is a rádh ná raibh áthas fé leith ar an mbeirt mar gheall air. Bhí go deimhin agus áthas mór. Is air is mó a bhídís ag cuimhneamh i gcomhnuí. Nuair a fuaradar an seomra bhí fhios acu go cruinn cadé an ball troscáin a chuirfidís anso agus cad a chuirfidís ansúd. Bíodh is

nár phéinteáil Risteárd riamh ach an taobh amuich de shiopaí agus rudaí den tsórt san, bhí peictiúir aige á phéinteáil istig ina aigne—le cúnamh Mháirín, ár ndó — le tamall maith (ní fheidir sé cathin a thosnuigh sé air), peictiúir a bhí chó háluinn le haon pñeictiúir dár péinteáladh riamh—ní hea ach níos áille go mór, mar bhí dathana beo gníomhacha ann, agus ceol guthana daoine agus teas ó theine, agus Máirín in aice na teine sin agus páiste ar a baclainn aici, agus í ag amhrán. Bhí an méid sin agus mórán eile sa pheictiúir a bhí déanta acu den tseomra mhór 'na rabhdar taréis cíos seachtaine do dhíol as.

II.

BHÍ Risteárd i dtigh mháthar Mháirín.

“ Bfearr dhuit fanúint istig anocht, a Mháirín, agus an fuacht san agut,” ars an tseana-bhean.

“ Ó 'se, ní haon rud é, a mháthair,” arsa Máirín. “Níl ann ach fuacht beag atá am cheann, agus be sé curtha dhíom agum ar maidin amárach. Tèanam ort, a Risteárd.”

Agus chuadar godí Tigh na bPeictiúirí i Sráid na Driseoige. Chonnacadar peictiúirí anadheasa ann agus gachaon uair a chídís éinní go raibh aon bhaint aige lena scéal féin dfáiscidís lámha a chéile—níor ghá aon fhocal do rádh.

Ar an slí abhaile dhóibh do bhuail triúr ban umpa. Mná bochta iad san ; seálana orra ; iad go meidhreach ; agus an t-amhrán ar siúl acu : “ The bells are ringing for me and my girl.”

Thaithn an t-amhrán leis an mbeirt. Dar leo, bhí na cluig ag baint cheana féin. Do stadadar i gcúinne ná feicfí iad agus do phógadar a chéile go háthasach.

I gcaitheamh na coda eile den tslí abhaile bhí an ceol san, dar leo, ins gach aon áit, ar talamh agus thuas ar an spéir, ina gcluasaidh agus ina gcroidhe.

III.

AN oíche ina dhiadh san thug Risteárd cuaird ar Mháirín mar ba ghnáth leis. Bhí Máirín gan bheith ar fónamh bíodh's ná raibh sí ag coimeád na leapan. Níor éirig léi an slaghdán beag úd do chur di. Ina ionad san is amhlaidh a bhí sí chó dona san nárbh fholáir di a cuid oibre chur uaithe i lár an lae agus teacht abhaile.

"Tá slaghdán beag orm féin, leis," arsa Risteárd, "ach is minic a bhí roime seo agus is minic a bheidh arís, le cúnamh Dé. Is deacair an droch-rud a mharbhú! Ach cad a dheinis chun tu féin a leigheas, a Mháirín? Ní dhéanfadh sé cúis Dé Domhnaig seo chugainn, tá's agut, sraoth a leigint asat nuair a bheadh an cheist ag an sagart á chur chugat."

"Is fíor san," arsa máthair Mháirín, "ach le cúnamh Dé be sí álaight amárach. Mara mbeidh cuirfimid fios ar an ndochtúir, mar tá sí taréis gachaon rud a dhéanfadh mathas di do thriail."

IV.

ACH ní raibh sí álaight ar maidin lárnamhárach agus níorbh fholáir an dochtúir a thabhairt isteach chúichí. Bhí sí sínte go lag ar an leabaidh agus dubhairt an dochtúir, mara ndeineadh an leigheas a thabharfadh sé dhi aon fheabhas do chur uirri, fios a chur air láithreach.

Tháinig Risteárd um thráthnóna an lae sin. Bhí ana-bhuairt air nuair a chonaic sé conas a bhí sí. Thug sé tamall ag caint léi. Bhí fiabhras éigin uirri. Chuir san

eagla air. An peictiúir úd go raibh oiread san de dhuadh a dhéanta fachta aige bhí sé i gcúntúirt. Dáma slaghdán coitianta a bheadh ar Mháirín, bíodh gur shlaghdán ana-throm féin é, níor bhaol don pheictiúir. Ach an fiabhras so! Agus comhartha dubh an bháis ar dhá dhorus i ngach sráid! Tháinig scanradh air. Chaitliffadh sé seasamh suas leis an bhfiabhras san agus é throid. Ach cad do dhéanfadh sé? Cad dféadfadh sé a dhéanamh ná raibh ag an ndochtúir á dhéanamh? Píoc, ach dul ag lorg na rudaí a bhí órduithe ag an ndochtúir. Dhein sé é sin agus do bhí sé ag rith ó áit go háit godí leathuair taréis a deich. Níor mheas sé riamh go mbeadh oiread san trioblóide ag baint le rudaí beaga suaracha. Thug sé cuaird ar dheich dtábhairní ag lorg an bhraoinín fuisce a bhí órduithe ag an ndochtúir agus ní bhtuigheadh sé ansan féin é mara mbeadh gur leig sé air gur theastuig uaidh féin é ól láithreach agus gur dhoirt sé é isteach sa bhuidéal i gan fhios dfear an tábhairne.

Nuair a shrois sé a thig féin, ní hea ach a sheomra féin, bhí an casachtach beag imithe in olcas air agus a scórnach ana-theinn uaidh. Níor dhein sé ach turpentín a chuimilt de féin agus dul a chodla.

V.

NÍ ró-mhaith a chodail sé. Bhí an casachtach ag réabadh na scórnaighe aige i gcaitheamh na hoíche go léir. D'éirigh sé ar maidin agus ba mhaith leis dul ag obair. Bhí post aige a sheasóch i bhfad agus níor mhaith leis é chailliúint. Ní dhéanfadh san an gnó agus é le pósadh ar an nDomhnach. Thug a mháthair fé é choimeád sa bhaile ach ní ghéillfadh sé dhi. Chuaidh sé amach ach níorbh fhada go bhfeacathas isteach an dorus

aris é—idir dhá chomhursain a bhí ghá choimeád suas eatarra. Is amhlaidh thuit sé i laige ag bun na sráide.

Tháinig an dochtúir ar a ceathair a chlog. Ní raibh ar a chumas teacht ní ba thúisce bhí oiread san glaoití aige le freagairt. Dhein sé scrúdú air agus do scríbh sé oideas dó.

“Tabhair dó é sin,” ar seisean.

“Cad is dó leat dó, a dhochtúir?” ars an mháthair.

Ach bhí sé iompuithe uaithe. D’oscail an tarna mac ba shine an dorús dó.

“Níl aige ach cúpla lá eile,” ar seisean i gcogair leis an bhfear óg, gan a cheann d’iompáil.

VI.

NÍ dubhairt an mac san tada. Níor mhaith leis an ceann a bhaint den scéal de phreib.

“A ndubhairt an dochtúir éinní leat?” arsan mháthair i gcogair.

“Ní dubhairt sé ach . . . dá dtugtí an-aire ar iad dó. . . .”

Bhí duine éigin ag bualadh ar an ndorus. D’iompuig an fear breoite a cheann.

“Abair leo . . . (casachtach) nách féidir dom . . . (casachtach) . . . í fheiscint anocht,” ar seisean.

Do bhuail an dritháir anonn. D’oscail sé an dorús. Cailín a bhí ann, drifiúr Mháirín, agus í ag gol.

“Cathín?” ar seisean léi, agus é ag dúnadh an dorais ina dhiaig.

“Ar a trí a chlog. Innis do Risteárd é nuair a thiocta sé abhaile.”

“Tá sé sa bhaile agus ní fada go leanfa sé í.”

* * * * *

Ar theacht isteach arís dó dféach a mháthair agus an fear breoite air mar bheadh ceist acu á chur chuige.

“Deirtar liom go bhfuil sí chó maith is fhéadfadh sí bheith,” ar seisean, ach san am gcéadna dhein sé comhartha lena mhéir a chonaic a mháthair agus a thuig sí ach ná feacaídh a dhritháir.

Do shuidh sé in aice na teine agus do chrom sé ar mhachtnamh féachaint conus a bhainfadh sé an ceann den scéal dá dhritháir, sé sin, ná raibh ach dhá lá eile aige le caitheamh ar an saol so.

D’imig a mháthair isteach sa tseomra eile.

D’iompúigh sé chun Risteárd.

“Ní haon mhaith dhom bheith á cheilt ort,” ar seisean.

“Cadé an rud?”

“An rud adubhairt an dochtúir.”

“Go gcaithfad fanúint anso go ceann seachtaine? Ach, máiseá, ní fhanfad. Dá mb’é an bás. . . .”

“Isé, leis—i gcionn dhá lá.”

Tháinig sceon i Risteárd. Ní dubhairt sé focal. Bhí sé ag féachaint roimis amach. I gcionn dhá nómat do labhair sé do ghuth íseal chroidhe-bhriste.

“Tá an peictiúir briste. Cad a dhéanfidh Máirín?” ar seisean.

“Tá sí imithe romhat,” ars a dhritháir.

Do chrom sé ar bheith ag féachaint roimis amach arís agus ag machtnamh.

“Tá an peictiúir slán,” ar seisean féna fhiacalaibh agus é ag miongháirí.

“Cad isea?”

“Cuir fios ar an sagart.”

* * * * *

VII.

DÉ Domhnaig a bhí chugainn bhí dhá shochraid mhóra fhada ag gluaiseacht amach a' Sráid Dhoiminic. Timpall an chúinne do cloiseadh an port binn meidhreath feadúla ag garsún beag giobalach. Do stad sé den fheadúil nuair a chonnaic sé na sochraidí.

"Siné an port a bhíodh ar siúl aige ó mhaidin go hoíche le déanaí," arsa máthair Risteáird. Tá na cluig ag baint ach ní hi gcóir pósadh mo mhaicín é. "Ó bhó, bhó!" agus siúd ag gol go truamhéileach í. I gcionn cúpla nómat do thóg sí a ceann agus do thriomuigh sí a súile. "Toil Dé go ndéantar," ar sise, "marar mhaith leis seomra bheith acu ar an dtalamh so thug sé seomra níos fearr agus níos breátha go mór dóibh ina thig féin."

Leig sí osna agus nuair a bhí an cóiste deiridh desna sochraidí imithe d'iompuigh sí go mall agus do shiúil sí isteach go troma-chosach.

AN FEAR A PHÓS SÍ.

I.

FÉ dheire thiar thall bhí Máire ina haonar. Ní raibh aon “mhí meala” aici. Níor theastuig a lithéid uaithe agus nuair iarr sí ar Liam gan é bheith acu bhí áthas air agus do ghéill sé dhi, mar b'é a thuairim gur as an ndíomhaointeas a thagan cuid mhór den mhí-ádh a leanan cuid desna póstuíocha. Mar sin de chuaidh sé i mbun a ghnótha díreach taréis lae na bainise agus b'usaide dhó é dhéanamh gan aon bheann a bheith aige ar thuairim ná ar chúlchaint na gcomhursan.

Bhí sí ina haonar sa chistin agus obair na maidne críochnuithe aici. Ní raibh pioc eile aici le déanamh. Dhein sí an obair go tapaidh chun í choimeád gan bheith ag machtnamh ach dá mhéid bruid a bhí uirri, dá mhéid suim a bhí aici san obair, bhí na smaointe dubhacha ag brúth isteach uirri agus nuair a bhí an obair críochnuithe agus í díomhaoin thánadar anuas ina lán-neart uirri. Bhí sí ina suidhe ag an mbórd in aice na teine, a lámh féna leacain aici agus í ag féachaint amach an fhuinneog.

Tháinig an scéal go léir go soiléir os comhair a haigne. Bhí siopa beag pápéar is tobac ag á hathair. Bhí triúr dritháireacha aici. Do phósadar san fadó roime sin agus dfágadar an baile beag. Chuaidh beirt acu ó dheas agus chuireadar fútha i gCorcaig. Soir go Baile-áth-clíath a chuaidh an triomhadh duine acu. Ceárduithe an triúr san agus faid a bhíodar sa bhaile bhí an scéal go maith acu go léir. D'imighdar—ina nduine 's na nduine—agus taréis imeacht don té ab óige dhíobh d'imig an rath agus an séan mar bhí an t-athair ag dul in aostacht agus is ar éigin a bhí sé ábalta ar chomórtas na siopaí

eile do choimeád gan é bhriseadh. Ansan tháinig an cogadh mór, agus na mná thugadh obair di le déanamh (mar bhli sí oilte go maith ar an meaintínteacht), do thréig a bhfurmhór í, ina nduine 's na nduine, toisc gach saghas éadaig a bheith níba dhá dhaoire ná mar a bhí sé roimis an gcogadh agus gan an gustal a bheith acu chun é cheannach. Níorbh fhiú puinn an méid a thugadh a céird isteach chúichi as san amach agus is ar éigin théad sí fhéin agus a hathair maireachtaint. Ansan tháinig Liam Ó Dóláin agus d'oscail sé siopa mór ar an dtaobh thall den tsráid uatha. Dhein san an donas ar fad orra. Níorbh fholáir dóibh tarrang ar an ábhar beag airgid a bhí acu sa blanc. Nuair a bheadh san caitte ní bheadh acu ach aghaidh a thabhairt ar thigh na mbocht. Do scríbh sí chun a dritháireacha ag lorg cabhrach agus an beagán a fuair sí uatha dubhradar gurbh arán a' béalaibh a leanbhaí féin é agus gan bheith ag brath ar a thuille. Ní fada a bhí Liam Ó Dóláin ar an mbaile gur thug sé taitheamh don chailín bheag dhubh a chiodh sé i siopa Phádraig uí Néill. B'i sin Máire. As an dtaitheamh dfás an grádh, grádh buile a dhall é chó mór san nár léir dó aon rud a bheith ar bun idir Mháire agus Pádraig Ó Ceallaigh, an cléireach óg ón mbanc a thagadh ag caint léi sa tsiopa ar feadh ceathrú uair a chluig gach tráthnóna. Nuair a dhúnadh sé a shiopa féin ar a hocht a chlog roim dhul abhaile dhó, do bhuaileadh sé isteach sa tsiopa eile uaireanta chun cainte lena hathair i dtaobh cúrsaí gnótha, mar dh'ea. Chuireadh sí féin agus a hathair fáilte roimis go dea-bhéasach, dea-chomhursanach, agus do mheas sé nár mhiste dhó dóchas a bheith aige go raibh grádh ag Máire dhó. Fé dheire, nuair ná raibh acu, dar leo, ach aghaidh a thabhairt ar an mbóthar, tháinig Liam chun cainte léi féin amháin. Ní raibh sí gan coinne a bheith aici go ndéanfadh sé é sin luath nó mall. Bhí scartha

aici leis an geléireach. Ba dheacair di é dhéanamh mar bhí cion mór aici air. Ba dheacair di bheith á leigint uirri go raibh an cion san ag dul i bhfuaire ó ló go ló godí go raibh sé imithe ina luighe air ná raibh aon chion in aon chor aici air agus gurbh fhearr dhó gan bheith ag cur idir í agus fear an tsiopa mhóir. Níorbh fholáir di é dhéanamh mar ní raibh a dhóthin aige chun iad araon do chothú agus ní bheadh go ceann chúig mblian eile. Mar sin de nuair a tháinig Liam dá hiarraidh níor thug sí an t-eiteachas ar fad dó. Dubhairt sí leis go magúil bheith ina bhuachaill mhaith agus go mbéidir go mbeadh freagra fabhrúil le fáil aige i gcionn tamaill bhig eile dá dtaithneadh sé léi. Ar feadh coicís ina dhiadh san do thagadh sé ag caint léi gach lá. Ní thugadh sé fé ndeara aon rud a bheith bun os cionn. Ní thugadh sé fé ndeara go leigeadh sise dhó bheith á rádh léi go raibh grádh mór aige dhó gan í féin á chur in úil dó ar aon tsaghas cuma ce aca bhí grádh aici dhó nó ná raibh. Chuir sé an cheist chúichi an tarna huair agus dubhairt sí go ngeoch sí leis. Do pósadh iad i gcionn seachtaine ina dhiadh san. Mí-fhoighne Liam agus a droch-mhisneach féin fé ndéar an gnó san do dhéanamh chó tapaidh : ba mhaith léi é bheith curtha dhi aici i dtreo ná féadfadh sí dul siar ar a focal. Mar sin de pósadh iad indé roime sin agus bhí a céile agus a hathair ag obair i dteannta chéile san aon tsiopa amháin, siopa mór Liam, mar bhí aon ghnó amháin déanta aca den dá ghnó agus an siopa beag tréigthe agus an triúr ina geomhnuí i dtigh Liam. Thiocfadh Liam abhaile chun dinnéir ar a haon a chlog ach ní bheadh an seanduine sa bhaile godí leathuair taréis a dó. “Dá mbé Pádraig a bheadh le teacht ar a haon a chlog,” ar sise léi féin agus do rug aoibhneas an ghrádhha greim uirri i dtreo gur bheag ná gur chreid sí gurbh é Pádraig a thiocfadh dáiríribh. Ansan do chuimhnigh

sí ar chúrsaí an lae roime sin—í féin agus Liam os comhair na háltórach agus an sagart ag cur beannacht na hEagailse orra—do leag an flúrinne fhuar dhaingean a lámh uirri. “Ó! A Mhuire! A Mhuire!” ar sise agus do leig sí a ceann anuas ar an mbórd agus do tháinig na deora a bhí aici á choimeád siar ó mhaidin lae an phósta. Nuair a bhí an greas guil sin curtha dhí aici do thóg sí a ceann arís. Do chuimhnigh sí ar Phádraig arís agus ba dhóibair di cromadh ar ghol an tarna huair ach do choisic sí na deora. “Cadé an mhaith é?” ar sise. “Seana-scéal ísa é anois, agus ní féidir dom atharú a chur air.” Díreach sí ar an gclog. “Ní fada go mbe sé istig,” ar sise, “agus ní dhéanfa sé an gnó leigint dó a fheiscint go rabhas ag gol; ba mhaith leis a fhios a bheith aige cad chuige é, agus—taréis an tsaoghail níl tuillte aige a fhios a bheith aige go bhfuil botún déanta aige.” Agus do nig sí a haghaidh agus do chuir sí deabhramh uirri féin.

II.

THÁINIG sé isteach ar a haon a chlog díreach. Chuir sí fáilte roimis agus níor dhó le héinne uirri ná go raibh árd-áthas uirri é fheiscint arís, chuir sí an gealgháire ar a béal chó cliste sin. Agus nuair a ghlac sé chuige idir a dhá lámh í agus a fháisc sé í lena chroidhe do ghéill sí dhó agus do leig sí dhó bheith ghá pógadh. Ní raibh aon dabht ar domhan aige ná go raibh grádha croidhe aici dhó. Dá bhléachadh sé isteach ina súilibh go géar ach bhíodar dúnta aici, le haoibhneas grádha mar dh’ea. Faid a bhí seisean ghá fáisceadh is ar an geléireach a bhí sise ag cuimhneamh agus ar an gerith aoibhnis a ghluaiseadh fan a balla beatha go léir nuair a bhaineadh fiú barra a láimhe léi. Bhí cumha, agus

fearg chun na Cinniúna, agus cancar, agus milseacht an tseana-ghrádha, ad iarraidh brúth amach óna croidhe, ach do bhrúig sí fúithi—níorbh foláir di é dhéanamh, níorbh fholáir di gach ní do choimeád istig.

Fé dheire do shuighdar chun dinnéir agus do chrom seisean ar an uile shaghas scéil d'innsint di i dtaobh a choda oibre agus i dtaobh nithe greannúra agus daoine greannúra a bhuail uime i gcaitheamh an lae. Ba mhaith an chuideachta é agus chuir a bhean oircad san suime ina chuid eachtraí gur dhearmhaid sí an scéaluidhe féin agus go dtáinig fíor-áthas uirri in ionad an áthais bhréagaig a bhí roime sin uirri. Anois is arís do chuimhnigheadh sí ar a raibh cailte aici agus do léimeadh na deamhain bheaga a bhí ina croidhe, do léimidís suas chun a dhá súl dá haindeoin agus bhídís le feiscint ansan ar feadh nóraitín ach ní thugadh a fear fé ndeara iad nó, má thugadh, ní chuireadh sé suim ionta. Fear neamhamhuisteach neamh-éadmhar ab ea é gur éirig an saoghal leis chun a thoile riamh : ba leis a bhean agus níor ghnáth le fearaibh óga sa pháirt sin den dúthaig aon tsuim a chur i mnáibh pósta.

Ar imeacht do Liam tháinig a hathair. Níor thug seisean fé ndeara go raibh aon rud bun os cionn lena hinghin. Bhí sí ag meangadh gáire mar bhí sí ag cuimhneamh fós ar chuid desna heachtraí d'innis Liam di agus níorbh aon iongna mar sin gur mheas an seandúine go raibh gach ní ar áilleacht idir an lánamhain nua-phósta.

D'imigh sé agus ní raibh uain ag aigne Mháire ar chasadh ar an seana-scéal cráitte nuair a bhuail chúichi isteach bean go ndeineadh sí roinnt oibre dhi ó am go ham roime sin. Is amhlaidh a bhí roth na Cinniúna taréis casadh arís don mhnaoi seo agus bhí ábhar éigin airgid aici a fágadh le hudhacht aici le déanaighe.

“ Ní maith liom na héadaighe siopa,” ar sise le Máire,

“agus ba mhaith liom go ndéanfá-sa dhá ghúna dhom ós tú is fearr a dheinean iad.”

Agus cé go raibh breis is a dóthín airgid ag Máire ó pósadh í níor mhiste léi an obair do dhéanamh—“chun na ndroch-smainte do choimeád amach as mo cheann,” ar sise léi féin.

Do choimeád an gnó san ar siúl í go dtáinig an bheirt fhear abhaile agus ní bheadh Liam sásta gan bheith ag déanamh cuideachtanaís di lena chuid eachtraí agus le comhrádh ar chúrsaí an tsaoghail mhóir go ham codlata.

III.

DO dhein obair an tighe agus na gúnaí agus caint Liam í choimeád go ceann seachtaine gan bheith ag machtnamh ar sheana-chúrsaí. Do chuimhnigheadh sí orra ó am go ham ach b'uiriste dhi iad a dhíbirt bhí oiread san broide uirri i geomhnuí. Chó luath is bhí na gúnaí críochnuithe aici, ámh, do thosnuig na smainte dubha ar bheith ghá crádh arís agus dá mhéid dícheall a dheineadh sí ar iad do dhíbirt isea is mó bhrúidís isteach uirri. Níorbh aon mhaith di dóirse a haigne do dhúnadh orra, mar thagaidís ina stoirm agus do bhrisidís ar lár gach ní do chuireadh sí suas chun iad do chosc. Do bhriseadar na dóirse úd : do rugadar greim daor docht ar a haigne agus ar a croidhe agus ar a hanam. Tháinig pian, pian millteach, pian cráitíteachta agus éadóchais, uirri, a ghluais ar fuaid an uile órlach dá corp. Ansan do bhraith sí mar a bheadh rud éigin ag briseadh istig ina ceann. Thuit sí i laige agus nuair a tháinig sí chúichi féin do ghoil sí agus i lár an ghuil di do chuir sí gáire fiain aisti. Chuir an gáire sin scanradh uirri. Tháinig ciúnas uirri. Bhí faitíos uirri go geaillfadh sí a meabhair

shaoghalta. Ní fheidir sí cad a dhéanfadh sí. Dá mbeadh aon chara aici na bhféadfadh sí a scéal a nochtadh dhi —ach ní dhéanfadh san cúis ; níorbh fholaíir di gan a rún a leigint le héinne beo. “Ach caithfidh é innsint do dhuine éigin,” ar sise léi féin. Bhí sí ag machtnamh is ag machtnamh is í ad iarraidh cuimhneamh ar sheift éigin, agus, san am gcéadna, í ag féachaint air seo is air siúd sa tsamra fé mar a bheadh sí ag brath air go mbeadh caint acu agus go neosfidís di cad a bfearra dhi a dhéanamh. Ag féachaint timpall ar an gcuma san di do thug sí fé ndeara peictiúirín beag den Mhaighdin Bheannuithe. “Is mór an trua nár chuimhnigheas air fadó,” ar sise léi féin ; “ca bhfios ná go labharfadh ach ní haon naomh mise,” agus do tháinig mion-gháire ar a béal. “Ach mar sin féin ní miste dhom a innsint di cad tá bun os cionn liom.” Agus d’innis sí don Mhaighdin Mhuire ná raibh aon ghrádh aici dá céile ; gur mhaith léi go mór go mbeadh ; agus mar sin. Agus ansan d’iarr sí ar an Maighdin a cás do réiteach.

Gach aon uair a thagadh uaigneas uirri ina dhiadh san do chromadh sí ar bheith ag labhairt agus ag guidhe ar an gcuma san. Chuireadh sé misneach uirri agus mara mbíodh aon áthas uirri ní bhíodh aon bhuairt bhuile uirri. Do thosnuigh sí ar bheith ad iarraidh grádha a thabhairt do Liam ach dá mhéid a chuimhnigheadh sí ar a mhaitheasaí go léir isea is mó a chuireadh sé míghreann uirri, agus mar sin do scuir sí de bheith ag cuimhneamh orra, go mór mór ón uair ba léir di lochtaí a bheith ann dáltha gach éinne. Go deimhin bhí na lochtaí á nochtadh féin di níos soiléire in aghaidh an lae, lochtaí beaga a thespeáin di, dá fheabhas dfear é agus dá mhéid meas a bhí aici air, go raibh sé chó lag le duine ar bith eile. Ach in ionad iad do chur míghrinn uirri is amhlaidh a tháinig trua aici dhó mar gheall orra.

IV.

BHÍODH sí i gcomhnuí ad iarraidh gan féachaint lom díreach isteach i súilibh a fir. Oíche dá raibh na heachtraí ar siúl aige fé mar ba ghnáth leis do baineadh dá cosaint í agus dféach sí isteach ina shúilibh ach má fhéach d'iompuigh sí a ceann do phreib agus do chrom sí ar rud éigin a dhéanamh leis an dteine. Bhí an croidhe ag léimint inti. Bhí scanradh uirri. Cad a chonnaic sí nuair a thug sí an strac-fhéachaint úd air—mar ní raibh ann ach strac-fhéachaint—? Chonnaic sí rud iongantach. Chonnaic sí anam a fir, dar léi, agus é ar dearg-lasadh le grádh dhi agus urraim an domhain di istig sa ghrádh san. Chonnaic sí gur chuma dhó í féin nó an domhan go léir agus na flathais; gurbh fhearr leis iad san do chailliúint ná í féin. Chuir san iongnadh uirri ach ní hé a chuir an scanradh uirri ach rud eile, rud an-ait. Ní raibh ann ach gur bhraith sí go raibh ní éigin ina hanam féin gur mhaith leis an fhéachaint ghrámhar úd do fhreagairt—ní hea, ach gur mhaith lena hanam léimint amach i gcoinnibh anama a fir i dtreo go ndéanfadh aon anam amháin díobh. Rud nua dhi ab ea é sin agus do scanruigh sé í. Níor thaithm sé léi. Bhí oiread san taithí aici ar gan grádh a bheith aici dhó nár mhaith léi a admháil go bhiéadfadh sí grá a bheith aici dhó. Bhí an saoghal bun os cionn, dar léi. Bhí sí corruithe, ana-chorruithe, agus dubhairt sí gur mhaith léi dul a chodla.

“Tá go maith,” arsa Liam, “is dócha go bhfuil tuirse ort. Níor mhiste dhomhsa dul a chodla, leis. Mara ndéinead is baolach ná bead in am chun na traenach go Baile-áth-cliath ar maidin amárach.”

V.

BHÍ Liam i mBaile-áth- cliath. Gnó dlí a thug ann é agus a choimeádfadh ann é go ceann seachtaine. Ní raibh de chuideachtain ag Máire ach a hathair agus ba shuarach an chuideachta é i gcúmparáid le Liam. Nuair a tháinig am dinnéir do bhraith sí go raibh rud éigin in easnamh uirri agus nuair a tháinig an oíche agus gan aici ach a hathair, agus é ag caitheamh a phiopa cois teine agus gan ach focal nó dhó aige á rádh, ba thrua léi gan Liam a bheith ansan, leis, agus é ag innsint scéalta. Chuaidh sí a chodla go luath an oíche sin.

VI.

MAR sin a bhí an scéal aici an tarna lá, leis, agus an triomhadh lá. Bhí uaigneas uirri, an sórt uaignis a bhíon ar dhuine nuair ná bíon buairt ná áthas air.

“Trua liom ná fuil sé anso,” ar sise léi féin. “Dá mbeadh ní bheadh an tig chó folamh is tá gan éinne ann go bhféadfadh duine labhairt leis.”

Ag cuimhneamh ar Liam a bhíodh sí an chuid is mó den aimsir. “Siné an áit ina mbíon sé ina shuidhe,” adeircadh sí léi féin, nó “siné an sórt bídh is mó thaithean leis ” nó “sea, is maith is cuimhin liom an scéal san.”

Do chuimhnigh sí ar an rún do léigh sí ina shúilibh tamall roime sin, rún an ghrádha mhóir a bhí aige dhi, agus do léim a croidhe arís, agus tháinig mion-gháire ar a béal i ganfhios di. Bhí sí ina suidhe in aice na fuinneoige : a lámh féna leacain aici agus í ag féachaint suas chun na spéire. Bhí aghaidh a fir le feiscint i ngach néal beag bán, dar léi ; a ghruag fhionnruadh ag glioscarnaig fé sholus dearg na gréine agus é ag caint agus ag síor-chaint.

D'airigh sí ceol an orgáin tsráide a bhí cúpla céad slat uaithi. Bhí an ceol san agus ceol cainte a fir meascaithe ar a chéile, dar léi. Thug sí fé ndeara go raibh sí ag mion-gháirí dhi féin. Do scuir sí den mhion-gháirí.

"Ní dócha gur ag tuitim i ngrádh leis atáim," ar sise.

Ach tháinig aghaidh a fir, agus a phearsa go léir, os comhair a haighe arís. Cadé mar uaisleacht a bhí ann! Cadé mar ghrámhaireacht a bhí ina shúilibh agus ar a bhéal. Bhí rud éigin ag dógh ina lár, dar léi; do ghluais mothú aoibhnis trithe; bhí a croidhe is a haighe ar lasadh; do leath a béal uirri beagáinín; tháinig buige ina súilibh; do thuit deor, do thuit dhá dheor, deoracha áthais; do shín sí amach a dhá láimh.

"A Liam! A Liam!" ar sise agus pian áthais an ghrádha ina guth.

Do dhúisigh sí.

VII.

D' le Liam an gnó a thug go Baile-áth-cliath é do chríochnú aréir roime sin agus tháinig sé a bhaile i bhfad roimis an am 'na raibh súil lena theacht. Ar shroisint an doruis dó d'airigh sé a bhean ag amhrán go binn. Chuir san iongna mór air. Níor chuimhin leis gur airigh sé ag amhrán riamh roime sin í. D'oscail sé an dorus gan aon fhothram a dhéanamh. Chonnaic sé Máire ach ní fheaca sise eisean toisc a drom a bheith iompuithe leis. Do mhothuigh sí an ghaoth ag séideadh isteach an dorus uirri. D'iompuigh sí; do stad an t-amhrán aici; do thuit an mhias as a láimh; agus, ag cur liú áthais aisti dhi, do rith sí chuige.

Do bhí Liam ina shuidhe sa chathaoir mhóir cois na teine. Tháinig Máire ar a glúinibh in aice leis agus, rud

nár dhein sí riamh roime sin dó, do bhain sí na bróga dá chosaibh agus chuir sí na slipéirí orra. D'éirigh sí ansan, do chuir a lámh féna mhuineál agus do shuidh sí ar a ghlúin. Chuir sí a béal suas lena leacain.

“ Tá ana-ghrá agam duit,” ar sise.

“ Tá's agam go bhfuil, a chuid,” ar seisean, “ ach níor ghá dhuit an mhias do bhriseadh chun é chur in úil dom.”

NÍ MAR A SÍLTAR BÍTAR.

I.

SEOMRA mór fairsing in uachtar tigh de sna seana-thithe móra úd i Sráid Ghairdinéir ; cailín beag darb ainm Eilís ag féachaint ar a scáile féin i scáthán beag idir an dá fhuinneoig ; gruag fhionn uirri agus í ghá socrú i dtreo go mbeadh a cuacha ar sileadh síos lena muineál ; an muineál chó geal le sneachta ; loinnir as a dhá súil mhóra áille ; í sásta léi féin ; smaointe den tsórt so ag rith tré n-a ceann :

“ Pé buachaill a bheidh agam indiu tá súil agam ná be sé ar nós an amadáin úd a casadh orm Dé Domhnaigh seo ghaibh thorainn. Ní theaca riamh a lithéid ! Gachaon rud adeirinn leis a dh’éanamh, siúd á dh’éanamh láithreach é. Nuair adeirinn leis teacht mar seo nó mar siúd liom ‘ tá go muth ’ adeireadh sé. ‘ Tá go maith ’ le gachaon rud adeirinn !—Greudadh chugat mar ribín ! -sin rud ná tuithnean liom in aon chor -caithfe mé an spota salachair sin a bhaint dem chaincín, ca bhfuil an tubháille—ach buachaill go mbeadh toil daingean nea-ghéilliúil aige, buachaill go mbeadh fearúlacht ann -ní maith liom an chabhail ghorm so ; bfearr an ceann bándearg (í ag dul go dí an doras mar a bhfuil sé ar crochadh) - buachaill a bheadh rud beag tiarnúil agus dúil sa seléip aige -Ó, go saoraidh Dia sinn ! -siné clog an tséipéil ; bead déanach chun an aifrinn.”

Leis sin do bhuail sí a hata tuighe anuas ar a ceannín beag deas agus síos léi go dtí an tsráid. Chuaigh sí isteach sa tséipéal beag atá i Sráid Chill Áirne agus dubhairt sí an choróinn Mhuire chó dúthrachtach san nár dhó le héinne uirre gur chuimhnigh sí ar bhuachaill riamh.

II.

NUAIR a bhí deire leis an aifrionn—agus d'fhan sí go raibh na húrnuithe deireannacha ráithe ag an sagart—siúd tharnais godí Sráid Ghairdinéir arís í. Tháinig sí suas le fear óg dea-ghléasta agus an *Sunday Independent* aige dhá léamh. Chonnaic sí go raibh toitín ina bhéal aige agus crombéal beag donn air agus, an dath a bhí ar an gcrombéal san, go raibh sé mar bheadh sé pas beag tréigthe. Thug sí fé ndeara, leis, go raibh a shúil gorm agus go raibh bata beag caol ar crochadh as caol a láimhe clé aige. “Níl sé ach tuairim is trí bliana fichead,” ar sise léi féin. “Bfearr liom é ná amadán an Domhnaig seo ghaibh thorainn ná raibh ábalta ar chaint ar bith a dhéanamh ach scéilíní grinn do léigheas féin bliain ó shoin d’insint dom. Ach ní mór dom brostú nó ní fheicfad Malaí indiu. Dubhairt sí liom teacht iompe n-a haondéag agus bhí an sagart ana-righin indiu. Corruig ort, a inghean ó, nó beir déanach agus beidh fearg ar Mhaláí.” Agus do shíúil sí ní ba gheire ach toisc gan a cosa bheith chó fada le cosaibh an fhir óig níorbh fhéidir di puinn slí a chur idir í féin agus é. “Béidir,” ar sise léi féin, “go bhféadfinn ‘lá maith agat’ a bhaint as.” Leis sin d’iompuigh sí a ceann agus dféach sí air agus meidhl chun magaidh uirri. Thug an t-óigfhear an méid sin fé ndeara agus dfreagair sé an magadh le miongháire a bhí go geal agus go dea-chroidheach.

III.

BHÍ an bhruinneal bheag imithe treasna Butt Bridge agus síos an cé um an dtaca san agus gan an t-óigfhear ach díreach taréis teacht treasna an droichid. Do stad sé ag an gcúinne. Ba mhaith leis bheith ag

féachaint ar an uisce agus ar na báid agus ar a lán eile rudaí deasa a bhíon le feiscint ansan a maidin Dé Domhnaig sa tsamhradh agus an ghrian go hárd ar an spéir. Ar éigin a stad an fear óg nuair a dh'iompuig an cailín beag a ceann arís ach, má dhein, do bhain an téad (a bhí anall ó bhád ansan go dí an falla), bhain sé leagadh aisti agus síos léi san uisce. Ní raibh puinn daoine san áit an uair sin agus mara mbeadh gur léim an fear óg isteach agus gur rug sé greim ar Eilís bhí seoid bheag áluinn in easnamh feasta ar chathair Bhaile-áth-cliath.

IV.

NUAIR oscail Eilís a súile bhí iongna uirri cad a thug isteach san óspideul í.

"Mara mbeadh an fear óg úd," arsan bhean a bhí ar an leabaidh ba ghoire dhi, "is sa mhorg a bhetá anois."

"Ó, is cuimhin liom anois," arsa Eilís.

"Dubhairt sé go mbeadh sé anso amárach," arsan bhean. "An buachaill bocht! Tá a chulaith Domhnaig loitithe. Bhí sé báitte fliuch."

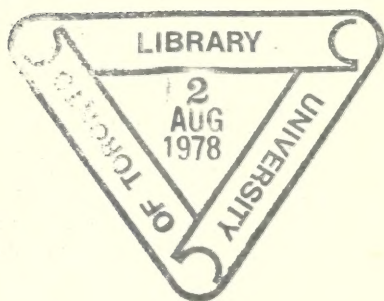
V.

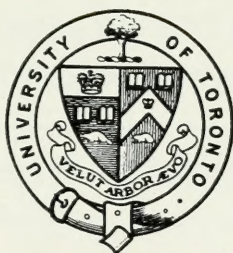
BHÍ áthas ar Eilís. Gan amhrus, bhí sé i ngrá léi nuair a loit sé a chuid éadaig ar a son. Siné cheap sí. "Gan amhrus, iarrfa sé orm é phósadh," ar sise léi féin agus í ag cuimhneamh ar úrscéal éigin do léigh sí sa *Girls' Friend*, a fuair sí ar iasacht ó Mhaláí cúpla seachtain roime sin. "Agus ní baoghal go dtabharfad diúltadh dhó," ar sise. "Tá spriocadh agus fearúlacht ann. Tá súil agam gur fear tiarnúil tíoránta é, fear fhéadfadh smacht do chur orm. Cadé an sórt

gúna pósta bheidh agam. Cuirfad ceist chun Malaí ina thaobh. Faghan sí sin na pápeartha faisiúin agus tá's aici." Siné an sórt cainte a bhí ar siúl aici léi féin ar feadh an lae sin san óspidéal.

VI.

THÁINIG an fear óg, fé mar a gheall sé, agus caora fíneamhna aige dhi. Ach cérbh í siúd lena ais? Bean! Bean óg!! "Seo, tóg uaim an páiste, a Pháid; tá tuirse orm," arsan bhean. "Ba mhaith liom labhairt leis an gcailín mbeag so do thógais amach as an abhainn. T'ro'm na tortha san agat go dtabharfad di iad. Conus taoi anois, a chailín bhig? Bhí 's agam i gcomhnuí gurbh fhear cródha calma mo chéile-se. . . ." agus do lean sí uirri ag moladh a céile agus nuair a chonnaic sí na deora le súilibh Eilíse cheap sí gur dheora baochais iad.

ET
—
RY
—

